

RELIGIONSFRIHET OCH UTRIKESPOLITIK

Rekommendationer för Finland

Publikationsinformation

Ekumeniska Rådets i Finland publikationer XCVIII 2013

Författare: Anna Hyvärinen (Ekumeniska Rådet i Finland) och Katri Leino-Nzau (Finska Missionssällskapet)

Arbetsgrupp: Ekumeniska Rådet i Finland, Finska Missionssällskapet, Fida International ry, Finska Missionsrådet, Evangeliska Alliansen i Finland, Stefanus-Lähetys ry, Frikyrklig Samverkan FS rf och World Vision Finland

Originaltext: *Uskonnonvapaus ja ulkopoliittikka – Suosituksia Suomelle*

Översättning: Sarax.com

Layout: Anna Hyvärinen

Pärmbild: Heidi Wikström

Forskningsfinansiering från utrikesministeriet har möjliggjort utgivningen.

ISBN 978-952-9529-54-4 (häftad)

ISBN 978-952-9529-56-8 (PDF)

ISSN 0784-350X

RELIGIONSFRIHET OCH UTRIKESPOLITIK

Rekommendationer för Finland

Innehåll

Förord	I
SAMMANDRAG	3
I Religionsfrihet som mänsklig rättighet	5
II Religionsfrihet i en värld där vi är beroende av varandra	9
I. Utvecklingsriktningar inom religionsfrihetsläget	10
Problem med statistiken	12
Resolution 16/18 av FN:s råd för mänskliga rättigheter – politisk konsensus som utmaning för religionsfriheten	13
2. Utan religionsfrihet inga mänskliga rättigheter	16
Demokrati, stat och det civila samhället	16
Fred och säkerhet	19
Diskriminering på basis av religion eller övertygelse	21
Förenings- och mötesfrihet	23
Yttrandefrihet, tryckfrihet och informationsfrihet	25
Identitet	26
Kvinnor och religionsfrihet	27
Flyktingskap	28
III Religionsfrihet och Finlands utrikespolitik	30
Mål och principer för Finlands säkerhetspolitik	31
Prioriteter inom Finlands människorättspolitik	34
Finlands utvecklingspolitik	35
Internationella kanaler för Finlands människorättspolitik: EU, OSSE och FN	37
IV Intervju- och materialanalys	39
Behov av strategisk planering	40
Behov av information och sakkunskap	41
Att utveckla och utnyttja samarbetsnätverk	43
Analys av samarbetsparter	44
Att göra religionsfrihetsmålsättningar vardagliga	46
Att stödja processer	48

Långsiktig verksamhet – proaktiva metoder	49
Dialog för att stärka religionsfriheten	49
Krishantering som beaktar religionsfrihet	50
Lokala projekt	52
För religionsfrihet på kort sikt – reaktiva metoder	54
V Slutledningar om Finlands utrikespolitik och religionsfrihet	56
Information och sakkunskap	58
Samarbetsnätverk	59
Normalisering av religionsfrihet	60
Processer och stöd	60
Proaktiva metoder	61
Reaktiva metoder	63
VI Rekommendationer för Finland	64
Finland behöver en utrikespolitisk strategi för religionsfrihet	64
Mer information och ökad sakkunskap	65
Att utveckla och utnyttja samarbetsnätverk	66
Vardagliggjord religionsfrihet	67
Processer och stöd	67
Långsiktig verksamhet – proaktiva metoder	68
Reaktiva metoder som främjar religionsfrihet	69
Rekommendationer för Finlands agerande i internationella sammanhang	71
Referenser	73
Bilaga I	
Internationella fördrag och konventioner som är av central betydelse för religionsfrihet	82
Bilaga 2.	
Förteckning över intervjuobjekt och experter som har hörts	83
Bilaga 3.	
De dokument, rapporter och vetenskapliga publikationer som har använts i utredningen	85
Bilaga 4.	
Litteratur	89

Förord

Frågor kring religionslöshet och rätten att byta religion samt olika dimensioner av yttrandefrihet utgör ett invecklat nätverk som påverkar oss både i vardagen och inom internationell politik. Den här utredningen vill belysa varför religionsfriheten inte kan kopplas loss från övriga mänskliga rättigheter och vad som händer när religionsfriheten inte aktivt främjas och upprätthålls. Utredningen identifierar prioriteringar inom Finlands utrikespolitik som stöder religionsfriheten och ger rekommendationer till utrikespolitiska åtgärder och instrument som behövs för att trygga religionsfriheten. **Utredningen och de rekommendationer som har gjorts på basis av den utgör arbetsgruppens åsikt och motsvarar inte nödvändigtvis utrikesministeriets ståndpunkt.**

Utredningens huvudmål är att lyfta fram religionsfriheten ur marginalen till centrum och se till att det strategiska arbetet i Finlands utrikespolitik även inbegriper religionsfriheten. I religionsfrihetsfrågor bör Finland ta på sig en initiativtagarroll i det internationella samfundet. Finlands utrikesförvaltnings människorättsstrategi och olika handlingsprogram (2013) ger en möjlighet att på ett konsekvent sätt integrera religionsfrihet i Finlands utrikes-, säkerhets- och utvecklingspolitik.

År 2012 började Ekumeniska Rådet i Finland (ERF) med forskningsfinansiering från utrikesministeriet att utreda hur religionsfriheten på ett konsekvent sätt kunde integreras i Finlands utrikespolitik samt göra upp rekommendationer för fortsatta åtgärder. Arbetet utfördes i en arbetsgrupp som förutom Ekumeniska Rådet bestod av Finska Missionssällskapet, Fida International rf, Finska missionsrådet, Evangeliska Alliansen i Finland, World Vision Finland, Stefanus-Lähetys ry och Frikyrklig Samverkan FS rf. Dessutom bidrog RESA-forumet med kommentarer; de samfund som grundade

forumet representerar judendom, kristendom och islam. Arbetsgruppen genomförde en omfattande internationell och nationell konsultation med experter på religionsfrihet samt representanter för utrikesministeriet och Europeiska kyrkokonferensen. Utredningen genomfördes genom intervjuer och materialanalys. I intervjudelen hördes internationella experter. En förteckning över intervjuobjekten finns i Bilaga 1. Utredningen bygger på ett dokument som Svenska missionsrådet publicerade år 2010: *Tro, frihet och förändring. Så kan religionsfrihet integreras i svensk utrikespolitik*.¹² Analysmaterialet består av intervjuer, dokument som intervjuobjekten har rekommenderat, rapporter och vetenskapliga publikationer. En förteckning över det skriftliga materialet finns i Bilaga 2.

I Kapitel I presenteras de grundläggande begreppen inom religionsfrihet samt vilka krav internationella människorättsavtal ställer angående främjandet av religionsfrihet. Kapitel II reder ut aktuella utmaningar för religionsfriheten och hur de utmaningarna kan påverka säkerhet, utveckling och mänskliga rättigheter. Konkreta exempel från olika delar av världen och olika sammanhang illustrerar hur omfattande religionsfrihetens påverkan är. Kapitel III tar därefter upp Finlands utrikespolitiska mål och utrikespolitikens förutsättningar att aktivt främja religionsfriheten i världen. I Kapitel IV diskuteras det kunskapsstoff som intervjuerna i utredningen har resulterat i och i Kapitel V presenteras slutsatser och rekommendationer för att aktivt beakta och främja religionsfrihetsfrågor i Finlands utrikespolitik.

SAMMANDRAG

En förutsättning för att stärka fred och säkerhet, samhällsutveckling, demokrati och det civila samhället är att individer och samfund tryggt kan utöva sin övertygelse eller avsaknad av övertygelse. När religions- och trosfriheten begränsas blir ofta också andra mänskliga rättigheter kringskurna samtidigt som man berättigar våldsbrott från statens eller det civila samhällets sida. Det internationella samfundets varierande inställning till bland annat kränkning av religiösa känslor och hädelselagstiftning samt vacklande reaktioner på kränkningar av religionsfriheten leder till inkonsekvens i tolkningarna av vad religionsfrihet egentligen är. Internationella människorättsavtal definierar ändå entydigt religionsfrihet som en individens frihet. Religioner eller samfund saknar mänskliga rättigheter.

Finlands regering har enligt det rådande regeringsprogrammet förbundit sig att främja hållbar utveckling och förebyggande av ojämlikhet genom människorätts-, säkerhets- och utvecklingspolitik. Ett konsekvent främjande av religionsfrihet i samband med en bredare människorättsagenda har ändå saknats bland de här åtgärderna har ändå. I utrikesministeriets första strategi människorättsstrategi (2013) har religionsfrihet fått mer tyngd än tidigare, men Finland måste också förnya sin inställning till förhållandet mellan politik och religion.

Traditionellt har finländsk politisk kultur gjort åtskillnad mellan offentligt och privat, mellan religion och politik. I de flesta länder i världen är religion eller övertygelse däremot inte en fråga som endast hör till den privata sfären, utan något som är offentligt. En försiktig hållning till religionsfrihet marginaliserar allvarliga människorättsproblem som kräver ett proaktivt ingripande om de ska kunna lösas. I stället för att enbart respektera religioner bör Finland i fråga om religionsfrihet bli en initiativtagare i det internationella samfundet. För att kunna vara aktivt bör Finland ha konkreta mål, metoder och uppföljningssystem för att främja religionsfriheten. I taten på den här processen går bland annat Nederländerna, Sverige, Storbritannien, USA och Kanada.

En konsekvent inställning kräver att Finland har en religionsfrihetsstrategi och att den strategin kopplas till säkerhets-, människorätts- och utvecklingspolitiken. Centrala aspekter vid uppgörandet av en människorättsstrategi är:

1. Strategisk planering;
2. Information och sakkunskap;
3. Samarbetsnätverk;
4. Normalisering av religionsfrihet;
5. Processer och stöd;
6. Proaktiva metoder;
7. Reaktiva metoder.

Att utveckla information och sakkunskap är det första steget för att främja religionsfrihet. Det behövs mer akademisk och pragmatisk forskning om förhållandet mellan religionsfrihet och politik. Att inleda en ny typ av samarbete till exempel med likasinnade länder inom EU gör de internationella insatserna för religionsfrihet mer effektiva. Att normalisera religionsfriheten är viktigt för att den ska vara en del av samtliga områden inom utrikespolitiken. I arbetet inom EU, FN och OSSE samt i bilaterala förhållanden med andra länder kan man stöda religionsfrihet genom existerande processer. För att vara proaktiv behöver Finland nya funktioner som främjar religionsfrihet: dialog, förnyad krishantering, pilotlandsprojekt och lokala projekt. Det är också viktigt att reagera på religionsfrihetskränkningar genom att föra dem på tal vid bilaterala möten och kräva förändring genom biståndskriterier.

Aktörer i det civila samhället, bland dem representanter för religiösa och trossamfund, utgör en viktig resurs i allt religionsfrihetsarbete. Lokala religiösa ledare har stort inflytande på människorättsatmosfären i sitt område. Religionsfrihet som mänsklig rättighet förverkligas endast som ett resultat av samarbete mellan de här samhällsnivåerna, eftersom det är både statsapparater och medborgare som gör sig skyldiga till religionsfrihetskränkningar. Tillgång till väl underbyggd information om spänningar mellan olika grupperingar samt religiöst motiverade aktörers intressen är en nödvändighet. Det positiva bidraget från religioner och övertygelser i fråga om att upprätthålla samhällsfreden och inom samhällsbygget bör noteras och beaktas. I dialogprocesser måste man se till att de grupper som är svagast i samhället, såsom kvinnor, handikappade och minoriteter, också är delaktiga.

I Religionsfrihet som mänsklig rättighet

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 18

Världens stater har i internationella människorättsavtal och den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna strävat efter att identifiera och formulera vilka rättigheter som ska respekteras för att trygga ett människovärdigt liv utan hot och tvång. De mänskliga rättigheterna anses vara universella och odelbara. Det innebär ändå inte att stater alltid till alla delar implementerar internationella människorättsavtal. En förteckning över internationella dokument som är av betydelse för religionsfriheten finns i Bilaga 3.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna konstaterar att religionsfriheten hör till de universella mänskliga rättigheterna. Det är en personlig rättighet; varje människa har rätt att bekänna och byta religion, ansluta sig till ett religiöst samfund eller lämna sig utanför samtliga religioner, att utöva sin tro ensam eller tillsammans med andra, eller att låta bli att utöva religion, offentligt eller enskilt, samt att förkunna och lära ut sin religion. Varje individ har rätt att låta bli att anamma någon åsikt i religions- eller

åskådningsfrågor samt rätten att kritisera religioner och övertygelser. Det är en oförytterlig och odelbar rätt som tillkommer varje individ. Religioner och övertygelser har inga mänskliga rättigheter.

Religions- och trosfrihet gäller medlemmar i olika religiösa samfund och trossamfund och individer som utövar dessa religioner och övertygelser. Religionsfriheten omfattar traditionella, icke-traditionella och nya former av religiös tro och icke-religiösa övertygelser såsom ateism, agnosticism, humanism och pacifism.

I denna utredning används begreppet religionsfrihet i en bemärkelse som omfattar såväl religions- som trosfrihet.

Staten har huvudansvaret för att trygga religionsfriheten hos dem som bor i landet. Ibland försöker stater överföra det ansvaret på religiösa samfund. Interreligiös dialog och samarbete och religionssamfundens egna insatser kan dock inte ersätta statens skyldighet att trygga religionsfriheten. Därför måste fokus alltid ligga på staters ansvar för religionsfriheten.³

Det internationella samfundet har vid sidan av övriga universella mänskliga rättigheter definierat vissa normer gällande speciella frågor för religionsfriheten. Här presenteras normernas huvudpunkter.

1. Frihet att välja religion eller tro, att bekänna den, att byta den eller att avstå från den³

2. Friheten att utöva sin religion eller trosuppfattning⁴

Till internationellt erkända sätt att utöva sin tro hör följande friheter:

- Frihet att ordna gudstjänster och samlas för att utöva sin religion eller trosuppfattning samt frihet att förvärva samt upprätthålla utrymmen för det ändamålet.
- Friheten att grunda religiösa, humanitära och välgörenhetssamfund.

- Friheten att producera, förvärva och utnyttja sådana ämnen och material som är förknippade med riter som är kopplade till utövandet av den egna religionen eller tron, inklusive att man följer en viss diet.
- Friheten att producera, ge ut och sprida publikationer.
- Friheten att lära ut sin religion eller tro i utrymmen som lämpar sig för detta ändamål samt att grunda teologiska läroinrättningar eller skolor.
- Friheten att ansöka om och ta emot frivilligt ekonomiskt eller annat stöd.
- Friheten att lära, utse och välja äldste, präster och lärare.
- Friheten att fira religiösa högtider och observera vilodagar.
- Friheten att hålla kontakt med individer och samfund i religions- och trosrelaterade frågor på såväl nationell som internationell nivå.
- Friheten att placera religiösa symboler på synlig plats, inklusive rätten att klä sig i religiösa kläder

3. Frihet från tvång⁵

- Religions- och trosfrihet förutsätter frihet från allt sådant tvång som kan hindra människor från att bekänna eller välja en religion eller tro, eller försvåra detta.

4. Frihet från diskriminering

- Diskriminering som bygger på religion eller tro är förbjuden.

5. Föräldrars rättigheter och barns rättigheter

- Föräldrar har rätt att ge sina barn religiös och moralisk fostran i enighet med sin egen religion eller övertygelse.⁶

- Utövandet av religionen eller tron får inte skada barnets fysiska eller psykiska hälsa eller utveckling.⁷
- Varje barn har rätt att få undervisning angående en religion eller tro i enlighet med föräldrarnas eller barnets vårdnadshavares önskemål, och barn får inte tvingas att delta i undervisning i sådan religion eller övertygelse som är mot föräldrarnas eller vårdnadshavarnas önskemål. Den princip som styr allt agerande är barnets bästa.⁸
- FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) betonar barnets religionsfrihet som föräldrarna kan styra med beaktande av barnets utvecklingsnivå, medan människorättsavtal framhåller föräldrarnas rätt att trygga barnets religiösa och moraliska utbildning enligt sin egen övertygelse. I allmänhet stöder dessa barnets rätt till religionsfrihet.⁹

6. Rätt att vägra med hänvisning till övertygelse

- Religions-, tros- och samvetsfriheten utgör till exempel en grund som man kan hänvisa till för att kräva sin rätt att på grund av övertygelse vägra vapentjänst inom försvarsmakten.¹⁰

7. Arbetsgivare och arbetstagare

- Arbetsgivare bör på ett rimligt sätt beakta sina anställdas religion och övertygelse samt deras behov att utöva sin religion på arbetsplatsen.

II Religionsfrihet i en värld där vi är beroende av varandra

Att politik och religion hålls åtskilt har blivit etablerad praxis t.ex. i Finland, medan största delen av världens befolkning tolkar världen och samhället med en religiös världsåskådning som grund. Enligt en undersökning av Pew Research Center har 84 procent av människorna i världen något slags koppling till religion, medan en betydande del av de resterande 16 procenten har religiösa föreställningar eller deltar i utövandet av religion.¹¹ En religiös värdegrund påverkar hurdana rättigheter och skyldigheter som i första hand anses binda individer och institutioner.

Mer än 75 procent av världens befolkning lever i länder där staten eller andra samhällsliga aktörer på ett allvarligt sätt begränsar medborgarnas möjligheter att tro, lära sig om tro eller övertygelse eller utöva en religion eller övertygelse.¹² Människor som bekänner olika religioner och övertygelser möter kränkningar av religionsfriheten, i första hand i form av diskriminering från statens eller samhällets sida. Ibland riktas kränkningarna bara mot en religiös eller åskådningsbaserad grupp, men ofta strävar makthavarna efter att undertrycka flera grupper samtidigt. Religionsfrihet kan förverkligas endast om staten avhåller sig från att rangordna religioner eller övertygelser.

I nästa avsnitt får läsaren en överblick av religionsfriheten: hur har man internationellt förhållit sig till olika aspekter av religionsfrihet och vilka utmaningar för brister i religionsfrihet med sig? Under *Utan religionsfrihet inga mänskliga rättigheter* följer en titt på kopplingen mellan religionsfrihet och demokrati, säkerhet, andra mänskliga rättigheter och utveckling.

I. Utvecklingsriktningar inom religionsfrihetsläget

Religions- eller trosfriheten är som mänsklig rättighet hotad på många sätt och av många skäl. Vi får höra om kränkningar av religionsfriheten, men bakom dem finns mycket mer än det som får offentlighet. Stater, och överraskande nog också icke-statliga aktörer, bryter våldsamt mot rätten till tro och religion.

Heiner Bielefeldt, FN:s särskilda rapportör om religionsfrihet,.

Det är inte entydigt åt vilket håll religionsfrihetssituationen håller på att utvecklas. De experter som intervjuades för den här utredningen var splittrade i sin syn, men de erfarenheter största delen av dem hänvisade till tyder på att situationen håller på att försämrans. Speciellt utsatta är MENA-länderna (Mellanöstern och Nordafrika), där man kan se en ökning i aggressionen mot människor som har lämnat islam, som representerar andra trossamfund eller som tillhör minoritetsgrupper inom islam, som är sekulariserade eller ateister. I vissa MENA-länder finns inte ens respekt för principen om religionsfrihet och man har inte heller som mål att verkställa principen – i stället kan strävanden rent av vara de motsatta: inrikespolitiskt prioriterar man en religion och inom den är en enda riktning tillåten, som i Iran.¹³ I religiöst mer liberala länder som Marocko tolererar man minoritetsreligioners grupperingar som traditionella grupper, men individens rätt att utöva sin samvetsfrihet är begränsad.¹⁴ Religionsfrihetsläget har förblivit dåligt eller försämrats också i Nigeria, Indonesien, Pakistan, Kuba, Kina, Eritrea, Colombia och Myanmar. Försämringen uttrycks i form av ett bredare spektrum och en större omfattning av kränkningar.¹⁵ Även i vissa europeiska länder och i USA har man kunnat notera att religionsfriheten får mindre utrymme. I praktiken har det efter 9/11-händelserna t.ex. förekommit debatt som ifrågasätter religiös klädsel och religiösa traditioner samt ökad intolerans mot muslimer.

En rapport som publicerades av International Humanist and Ethical Union (IHEU) i december 2012 uppger att ateism eller att avsäga sig majoritetsreligionen kan leda till dödsstraff i minst sju länder. Enligt rapporten är de farligaste länderna för en ateist Afghanistan, Iran, Maldiverna, Pakistan, Saudiarabien och Sudan. Även i Europa och USA förekommer brister i likabehandling av religionslösa och ateister.¹⁶

Men vid sidan om strömningar som försämrar religionsfriheten finns också positiv utveckling. Religionsfriheten har ökat avsevärt i Östeuropa och tidigare kommunistiska länder. Man kan därför tänka sig att demokratiutveckling och religionsfrihet går hand i hand och främjar värderingar som respekterar yttrandefriheten.

Hur man nationellt hanterar kränkningar av religionsfriheten kan vara paradoxalt: kränkningar av religionsfriheten från staten eller det civila samhällets sida kan leda till konflikter. Nya kränkningar kan berättigas med påståenden om att de motarbetar eller kontrollerar konflikter som ursprungligen orsakades just av kränkningar av religionsfriheten. Begränsningarna trappar ändå upp situationen ytterligare och ökar de religiösa motsättningarna. Bärande lösningar skulle i stället kunna gå att finna i ökad religionsfrihet och i att man övervakar att den förverkligas. Det finns mycket som tyder på att ett samhälle får rum att utvecklas i fråga om bl.a. jämställdhet och demokrati när religionsfrihet råder.¹⁷

Problem med statistiken

Statistiskt verkar kränkningarna av religionsfriheten enligt Pew Research Forums undersökningar vara på uppgång, men statistiken kan vara svårtolkad. Trots att de absoluta siffrorna har ökat måste man se det mot en bakgrund av ökad rapportering. Modern informationsförmedling ger möjlighet att informera om fall och sådana kränkningar som tidigare blev utan uppmärksamhet och når det internationella samfundet nästan i realtid. Det här kan ge ett intryck av att antalet kränkningar har ökat explosionsartat, trots att verkligheten är att det endast är mängden information som har ökat. I många länder har den religiösa fundamentalismen och radikalismen blivit mer synlig och därmed har också religionsfrihetspolitiken hamnat i fokus.¹⁸

Trots att rapporteringen om kränkningar av religionsfriheten har förbättrats försvåras statistikarbetet av offrens egen ställning. Ofta vill offren inte ha uppmärksamhet för sitt fall, eftersom de är rädda för våldsamma repressalier. Det leder till att det finns ett stort mörkertal. Ett hinder för tillförlitlig statistik är också staternas inställning till kränkningar av religionsfriheten: öppenheten för att samla in, bearbeta och offentligt presentera information om kränkningar av religionsfriheten varierar och korrupt praxis kan öka viljan att mörka situationen. Stater kan också av inrikespolitiska orsaker begränsa religionsfriheten för att se till att samhällskontrollen hålls i regeringens händer.¹⁹

Ekvationen med kränkningar av mänskliga rättigheter och religionsfrihetssituationen är inte symmetrisk. Det internationella samfundet granskar sällan människorättssituationen ur en religionsfrihetsvinkel, och kränkningar av religionsfriheten rapporteras inte inom ramen för övriga människorättsproblem. Upplägget orsakar lätt feltolkningar om bakgrundsorsaker och leder till förenklade förklaringar.²⁰ Samhälleliga skeenden eller människorättskränkningar kan präglas av en religiös dimension även om de inte till sin natur är religiösa.

Resolution I6/I8 av FN:s råd för mänskliga rättigheter – politisk konsensus som utmaning för religionsfriheten

Att göra religionsfrihet till enbart en politisk säkerhetsfråga eller att låta religionsfriheten gå upp i övriga människorättsfrågor berövar den dess speciella karaktär. Inom internationell politik har man tagit upp religionsfrihetstematiken ur olika synvinklar och debatten har i huvudsak gått kring individens rättigheter och samfunds rättigheter. Brokiga tolkningar minskar betydelsen av internationella normer och förhindrar positiv utveckling inom religionsfrihetsdebatten. Det internationella samfundets uppgift är därför att aktivt sprida en gemensam verksamhetsmodell för hur man tar upp religionsfrihetsfrågor och främjar dem på ett konsekvent sätt.²¹

Under de senaste tjugo åren har debatten om religions- och trosfrihet så gott som uteslutande handlat om den kontroversiella frågan om hädelse av religion. De islamiska ländernas samarbetsorganisation OIC (Organization of the Islamic Conference) har strävat efter internationell konsensus om att mänskliga rättigheter bör användas för att skydda religioner mot hädelse och kränkningar. Den infallsvinkeln är farlig, eftersom den ger *religionen* skydd i stället för *människan*, och därmed innebär en urholkning av grunderna för de mänskliga rättigheterna. En sådan infallsvinkel ger rum för omfattande missbruk till exempel inom ramen för hädelselagstiftning. De möjligheter som hädelselagar ger utnyttjas till att förfölja minoriteter och fritänkare. Ateister försätts också i en svag ställning, eftersom de anses kränka religionen genom att förneka de religiösa övertygelser som majoriteten omfattar.

Åren 1999–2010 godkände FN:s människorättskommission och dess efterföljare FN:s råd för mänskliga rättigheter på förslag av OIC resolutioner (t.ex. 2005/3) som hade lagts fram i syfte att skapa internationell legitimitet för nationella lagar som förbjuder hädelse av religion. Europeiska länder

försökte förhindra att resolutionerna fick stöd samt avvisa ett tänjande av juridiskt bindande människorättsnormer till att omfatta hädelse av religion. Det internationella stödet för OIC:s resolutioner minskade i synnerhet efter att Pakistans minoritetsminister Shahbaz Bhatti, som motsatte sig landets hädelselagstiftning, blev mördad år 2011.²²

Senare år 2011 föreslog OIC resolution 16/18, som fokuserar på bekämpning av intolerans, negativa stereotyper, stigmatisering och diskriminering av personer, samt på att motarbeta uppmaningar till våld samt våldshandlingar på basis av religion eller tro. USA gav resolutionen sitt stöd och inledde den så kallade Istanbulprocessen. Syftet med Istanbulprocessen är att genom dialog samt genom att främja utnyttjandet av praktiska redskap för att nå de mål resolutionen ställer upp följa upp hur resolution 16/18 förverkligas. Trots att många parter har upplevt resolution 16/18 som ett genombrott för att få slut på hädelse av religion har resolutionen och Istanbulprocessen också kritiserats. Den tyngsta kritiken har riktats mot resolutionens toleranta anda: man upplever att förbudet att kritisera religioner nu har godkänts och att OIC har fått friheten att fortsätta att utveckla sin antireligionsfrihetsagenda med hjälp av människorättsformuleringar.²³

Den debatten visar att samförstånd inte råder kring resolution 16/18. Den nya nyckelfrågan är nu vad man avser med och inbegriper i formuleringen "uppmaning till våld". OIC verkar stå för en syn där kritik och kränkningar mot religion likställs med uppmaning till våld och därmed är något som ska kriminaliseras.²⁴

År 2011 ordnades under ledning av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter experträffar där fokus låg på hets mot folkgrupp på basis av nationalitet, ras eller religion. Träffarna resulterade i *Rabat Plan of Action*, handlingsplanen från Rabat. Planen betonar de faror som är förknippade med att koppla samman uppmaningar med religion eller tro. Enligt de expertutlåtanden som ingår i planen uppstår problem genom att verkliga fall av hets mot folkgrupp eller uppmaningar till våld inte åtalas och att mi-

noriteter utsätts för förföljelse med hänvisning till nationella lagar som fördömer hets.²⁵

Trots kritiken tror många att Istanbulprocessen ger den bästa möjligheten att delta i ett konstruktivt arbete för att främja religionsfriheten. Resolution 16/18 är bättre än sina föregångare, men i den finns olösliga frågor inskrivna. Resolutionen bekräftar till exempel inte explicit de centrala elementen inom religions- och trosfrihet, som rätten att byta religion och tro i enlighet med artikel 18 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Debatten om de kritiska frågorna torde fortsätta i framtiden.²⁶

Det internationella samfundet, inklusive EU, måste beslutsamt försvara de principer och den praxis som finns inskrivna i artikel 18. Dessutom finns det ett brådskande behov att både multi- och bilateralt inleda tematiskt arbete för att föra fram följande helheter: rätten att avstå från sin religion eller övertygelse, religiösa samsamfundets rättigheter inför lagen, utbildning och sysselsättning, skydd för heliga platser och samlingsplatser, samt kvinnors rättigheter.²⁷ Enligt FN:s särskilda rapportör om religionsfrihet Heiner Bielefeldt bör man söka nya sätt att hantera hatprat och lösningar på smärtpunkterna inom religionsfriheten. Bielefeldt rekommenderar att man främjar handlingsplanen från Rabat²⁸ inom EU och globalt. Handlingsplanen från Rabat innehåller rekommendationer och konkreta förslag som går längre än resolution 16/18.²⁹

2. Utan religionsfrihet inga mänskliga rättigheter

I det följande ser vi på hurdana utmaningar bristande religionsfrihet orsakar för mänskligt välmående och varför det är farligt att nonchalera religionsfrihet vid sidan av övriga mänskliga rättigheter.

Demokrati, stat och det civila samhället

I många länder utnyttjas religion för politiska ändamål. [...] diskriminering på grund av religion eller tro utgår ofta från avsiktlig statlig policy att utesluta vissa religiösa eller trosgemenskaper och för att inskränka eller förhindra deras tillgång till exempelvis hälsovård, allmänna skolor eller offentliga tjänster.

Asma Jahangir, FN:s specialrapportör för religions- och trosfrihet åren 2004–2010³⁰

I en rättstat bör det finnas demokratiska samhällsinstitutioner och samhällsbygget vilar på respekt för de mänskliga rättigheterna. I en rättsstat har människorna rätt att delta i beslutsfattande som gäller dem själva. Lagen ska vara lika för alla och den bör trygga ett brett samhällsengagemang inom medborgarsamhället. Ett samhälle som bygger på rättsstatsprincipen stärker och upprätthåller aktivt de mänskliga rättigheterna och en god förvaltning. Rättsstatsprincipen inbegriper lagenlighet, rättvis maktfördelning, mänskliga och grundläggande rättigheter och deras verkställande i praktiken.³¹

En väsentlig del av det civila samhället i en rättsstat är organisationer och rörelser som har en religiös grund. De aktörerna är en betydande resurs

för att främja demokrati och motarbeta fattigdom. I religioner och tro finns andliga värden vars bidrag till att höja människovärdet och trygga de mänskliga rättigheterna i bästa fall är unikt.³²

Överallt i världen förs regelbundet en hetsig debatt om rollfördelningen mellan religiösa samfund och ett sekulariserat samhälle: hör religion till det offentliga eller privata livet? Debatten handlar ofta om att man endast kan uppnå samhällsfred genom att privatisera religionen. Men i en modern demokrati och ett sunt medborgarsamhälle ingår tanken om pluralism. Den demokratiska debatten bygger på värderingar som föds när religion, tro och kultur får samverka.³³

NEPAL: Frivilligorganisationer verkar i landet, deras insatser ger resultat och påverkar samhället. Ett förslag till en ny strafflag gavs år 2011 och innehöll delar som om de hade blivit verklighet på ett betydande sätt hade begränsat individens religionsfrihet och i synnerhet äventyrat kristna och muslimska organisationers verksamhetsfrihet i och med att dessa är minoritetsreligioner i landet. Även att kritisera skadliga traditioner eller praxis som ingår i en religion (kvinnodiskriminering, kastväsendet) kunde ha ansetts vara ett brott. All verksamhet som resulterar i att en människa fattar beslutet att byta religion hade varit kriminaliserat. Om förslaget hade godkänts i ursprunglig form skulle det ha inneburit att nepaleser som ansluter sig till en kristen kyrka hade hamnat i en ytterst prekär situation. Finska Missionssällskapet och Fida International påtalade detta för Finlands beskickning i Nepal samt Finlands utrikesförvaltning år 2011. Beskickningen förde samtal med de myndigheter som ansvarade för formuleringen av strafflagen och lagtexten togs till ny behandling.³⁴

Bristande religionsfrihet utgör ett hot mot människans rätt till liv, privatliv och mot hennes samlingsfrihet och frihet att uttrycka sig samt mot hennes kulturella rättigheter. I ett samhälle som begränsar religionsfriheten har

medborgarna dåliga förutsättningar att få samlas och få till stånd förändring eller ökad demokrati. I en sådan situation förverkligas inte rättsstatsprincipen, eftersom demokratin blir en skendemokrati och det är vanligt att myndigheterna är korrumperade. Invånarna har kanske berövats yttrandefrihet, föreningsfrihet och samlingsfrihet eller så är dessa friheter begränsade.

I sin mest extrema form straffar de religionsfrihetsbegränsningar som statsmakten inför anhängare av andra religioner än majoritetsreligionen eller ateister. Sådana personer har förhindrats från att utöva sin religion eller övertygelse och i vissa fall har det också blivit straffbelagt. Förutom staten kan religiösa samfund själv införa begränsningar av en fri utövning av religion eller tro och då kan det vara farligt att lämna en viss religion eller byta religion.

Strävanden för att kväsa religioner förekommer i stater där de ledande övertygelserna är väldigt olika eller där sekularism är ledstjärnan. Exempel på sådana stater är Vitryssland, Kuba, Sudan, Iran, Uzbekistan, Bangladesh och Nordkorea.

TURKIET: Den turkiska grundlagen garanterar religionsfrihet i landet och lagstiftningen ger officiellt godkända minoritetsreligioner en begränsad och noga övervakad möjlighet att fungera. Islam är en fast del av dagens turkiska identitet. Till den statliga ideologin hör en strävan att kontrollera islam och avlägsna alla religioner ur det offentliga livet. Man begränsar ständigt livet för såväl majoritetsbefolkningen som är sunnimuslimer som de aleviter och kristna som utgör minoriteter i landet. Etniska och religiösa påtryckningar riktas mot kristna församlingar. Mord som begås på religiösa grunder fick stor uppmärksamhet för några år sedan och sedan dess har små men verkliga framsteg skett inom religionsfrihetens område. Privatliv och personlig religiositet kontrolleras inte.³⁵

Fred och säkerhet

Regeringar som förtrycker minoriteters trosuppfattningar kan inte göra anspråk på att garantera säkerhet för majoriteten.

Robert Seiple, USA:s ambassadör för religionsfrihet åren 1999–2004.

Det finns en statistiskt signifikant koppling mellan militärutgifter, väpnade konflikter och begränsningar i religionsfrihet.³⁶ Motsättningarna mellan olika grupper växer och risken för konflikt ökar. Statlig diskriminering på basis av övertygelse leder till spänningar, ökar stödet för extremistiska grupperingar och minskar samtidigt moderata religiösa gruppers förmåga att delta i samhällsdebatten.

Nationalistiska strömningar inom till exempel hinduismen, buddhismen, islam och kristendom har ökat under 2000-talet. Våldsamheter har också förekommit i områden där representanter för olika religioner tidigare har levat i fred i flera hundra år.

INDIEN: Största delen av medborgarna lever i fredlig samexistens, men hindunationalistiska rörelser och lagar mot konvertering har bidragit till ökat våld mot minoriteter. Från augusti till oktober 2008 utsattes den kristna minoriteten i Orissa för omfattande våld. Minst 57 personer mördades, 50 000 tvingades fly och hundratals kyrkor, hem och företag förstördes. Det rapporteras att poliser ibland vägrade registrera brott, lät bli att ingripa mot pågående våld och arresterade offer.³⁷

Den religiösa dimensionen illustreras i pågående konflikter som i Iran, Israel, Kashmir, Nigeria och Pakistan. När konflikterna fick sin början fanns religiösa strävanden med, men dagsläget är betydligt mer komplicerat än en motsättning mellan olika religioner. Bland orsakerna finns till exempel

de förändringar globaliseringen har gett upphov till, ekonomisk och social misär samt mångfacetterade politiska konflikter.

Det finns en koppling mellan religiös radikaliserings och andra faktorer som bidrar till ökad instabilitet, såsom arbetslöshet, ojämlikhet och – i synnerhet bland unga – utsiktslöshet och ibland också värdevakuum. Sårbara ungdomar är ett lätt byte för extremistgrupper och de använder ofta förvrängda religiösa motiveringar.

I fråga om terrorismbekämpning har man fokuserat på att kartlägga terroristgruppernas verksamhet, förebyggande av nya dåd och att straffa de skyldiga. För att förstå terrorismens hot och dess kopplingar till religiösa och andra extremrörelser krävs ändå en mer djupgående förståelse av mekanismerna bakom terrorism. Antiterrorlagar har visat sig vara problematiska för etniska minoriteter, grupper som ofta har en religiös identitet. Nationella lagar kan tillåta grava kränkningar av religionsfriheten t.ex. genom att övervaka all verksamhet som minoritetsgrupper engagerar sig i samt genom att döma personer till fängelsestraff för innehav av suspekt litteratur. Sådana fall har rapporterats i synnerhet i Kina, Centralasien och Eritrea.³⁸

Religionsfrihet i enlighet med rättsstatsprincipen kan minska extremistiska grupperingars verksamhetsfält genom att skapa utrymme för fredlig debatt om teologiska och samhällsfrågor. Religiös pluralism stärker de moderata aktörernas frihet att verka samtidigt som det ger staten och medborgarsamhället möjlighet att kontrollera radikala riktningar från inuti samhället och minska risken för att lokala konflikter eskalerar och blir omfattande kriser.³⁹

I synnerhet i sköra stater har det civila samhället, inklusive religiösa samfund, en viktig roll att tillsammans med staten bidra till samhällsfreden. Ju skörare stat det är frågan om, desto viktigare är den roll som tros- och religiösa institutioner kan spela.⁴⁰ Religiösa och trossamfund kan erbjuda ett sätt att skydda sig mot globaliseringens icke-önskvärda sociala följder,

som en känsla av maktlöshet eller utanförskap. Grupper som har drabbats av konflikter och andra kriser blir lätt utan myndigheternas stöd i synnerhet i länder som saknar starkt socialskydd. Människor som har lämnat sina hemtrakter på grund av flyktingskap eller andra orsaker blir också utan de skyddsnet som familj utgör. Religioner och övertygelser ger människor redskap att hantera kriser och återgå till vardagen.

Rörelser som bygger på en gemensam tro eller övertygelse är ofta de sista som ger efter under ett auktoritärt styre, om de ger efter överhuvudtaget. Till exempel i Liberia tröttnade kvinnor från olika religioner på det utdragna inbördeskriget i landet. Kvinnorna organiserade sig för att främja fredsförhandlingarna genom icke-våld och konkreta åtgärder och drev framgångsrikt sin rätt att delta i förhandlingarna. Insatserna belönades då Ellen Johnson Sirleaf fick Nobels fredspris 2011.

Diskriminering på basis av religion eller övertygelse

Mer än de religionsfrihetskränkningar som stater har gjort sig skyldiga till har jag chockats av icke-statliga aktörers förseelser. Folkmassor uttrycker extremt hat organiserat eller spontant på ett förfärligt sätt. De här dagliga händelserna är för mig fortfarande ett mysterium. Vi kanske aldrig helt kommer att förstå motiven bakom de här handlingarna. Jag tror att det finns rädsla och förakt bakom de här brotten. Rädslan trappas ibland upp till paranoia och när den är kopplad till förakt är det en farlig kombination.

Heiner Bielefeldt, FN:s särskilda rapportör om religionsfrihet.

Enligt Pew Research Centers statistik har diskriminering på basis av religion ökat avsevärt sedan år 2006. År 2007 statistikfördes diskriminering från statens sida i 91 länder, medan motsvarande siffra följande år var 101 länder.⁴¹ Diskriminering på grund av övertygelse eller någon annan faktor utarmar samhället och skadar den politiska, sociala och ekonomiska utvecklingen. Praxis som begränsar medborgarnas religionsfrihet institutionaliserar diskriminering mot givna människogrupper så att det blir en del av förvaltningskulturen.

Diskriminering hindrar miljontals människors tillgång till sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Genom diskriminering kan man förvägra personer rätten till hälsovårdstjänster, utbildning, bostad eller arbete. I vissa fall är de offentliga hälsovårdstjänsterna och utbildningen av sämre kvalitet i områden där diskriminerade folkgrupper bor. Vanligast förekommer diskriminering när man utser tjänsteinnehavare inom den offentliga sektorn. Diskriminering förekommer också vid fördelningen av ekonomiska resurser. Vanligast är begränsningar i förvaltnings- och äganderätt till jordbruksmark.

BANGLADESH: En gammal lag har gjort det möjligt för regeringen att under en längre tid konfiskera drygt en miljon hektar mark från "fiender", något som har påverkat nästan alla hinduer i landet. År 2001 röstade parlamentet för att marken skulle lämnas tillbaka. I stället har nästan 200 000 hinduiska familjer förlorat ytterligare drygt 16 000 hektar mark sedan dess, trots att den gamla lagen inte längre gäller.⁴²

I allmänhet kan de personer som utsätts för diskriminering inte fullvärdigt delta i utvecklandet av samhället, eftersom det systematiskt förhindras. Dessutom minskar de resurser som läggs ned på att motarbeta religiös verksamhet de resurser som finns tillgängliga för att utveckla samhället i en positiv riktning. Religiös diskriminering som får utbildad befolkning att emigrera bidrar också till så kallad kompetensflykt.

Religiösa minoriteters rättigheter åsidosätts lätt när en kamp om makt och resurser rasar. Begränsningar i minoriteternas tillvaro motiveras med nationell säkerhet eller identitet. I extremfall kan religiösa minoriteter ses som en kanal för utländskt inflytande som hotar statens suveränitet.

Religionsfrihetssituationen kräver speciell uppmärksamhet. Personer som ansvarar för rapportering om mänskliga rättigheter kan nöja sig med alltför ytliga observationer genom att särskilja mellan friheten att utöva sin religion och övrig diskriminering på basis av religiös bakgrund. I vissa länder har minoriteterna friheten att utöva sin religion eller avsaknad av religion, men lagstiftningen förhindrar religiösa minoriteter från politiskt värv, statlig anställning eller militära poster.

Förenings- och mötesfrihet

Europeiska människorättsdomstolen har betonat förenings- och mötesfrihetens betydelse för människors möjlighet att utöva sin religion eller tro i praktiken. Enligt internationella deklARATIONER och människorättskonventioner inbegriper religionsfriheten rätten att bygga gudstjänstlokaler, etablera religiösa, välgörenhets- eller humanitära organisationer, ta emot frivilliga finansiella eller andra bidrag och att utbilda, utnämna eller rösta på religiösa ledare.

Globalt sett har förenings och mötesfriheten försämrats i 43 länder sedan 2004 och organisationer som representerar religiösa minoriteter är bland de mest utsatta. Många länder har särskilda religionslagar som används för att begränsa föreningsfriheten. Ibland är detta ett verktyg för att begränsa handlingsutrymmet hos det civila samhället, där trosbaserade aktörer är mycket vanliga och även effektiva. Lagändringar som begränsar religionsfriheten är speciellt skadliga eftersom de i allmänhet inte väcker internationell uppmärksamhet.

Religiösa samfund upplever konkreta begränsningar av möjligheten att inleda eller upprätthålla existerande verksamhet. Begränsningar har införts för att försvåra registreringen av trossamfund samtidigt som förbud införs mot sammankomster för icke-registrerade grupper. Utan en juridisk person får grupper ofta inte samla in gåvor, hyra lokaler, ansöka om bygglov eller lov att renovera gudstjänstlokaler eller anställa personal.

RYSSLAND: Ryssland återhämtar sig efter decennierna av kommunistiskt styre och de religionsförföljelser som hörde den tiden till. Religionen har åter blivit en del av det offentliga livet. Rysslands religionslag trädde i kraft år 1997 och i princip garanterar den religionsfrihet i landet, men samtidigt favoriserar den landets traditionella religioner (ortodox kristendom, judendom, islam och buddhism). Bestämmelser försvårar registrering av nya trossamfund. De lokala myndigheterna tillämpar lagen enligt sina egna attityder och begränsar flera gruppers verksamhet. Genom att klassificera en del religiösa grupper som främmande för den ryska kulturen skapar man en atmosfär av intolerans, vilket leder till hatbrott och till och med mord. Regeringen har inte i tillräcklig grad ingripit mot dessa brott. Regeringen bryter också mot vissa gruppers religionsfrihet genom att tillämpa en lag som är avsedd för extremistiska rörelser på dem, även i fall där man inte har uppgifter om att grupperna skulle vara våldsamma.⁴³

Yttrandefrihet, tryckfrihet och informationsfrihet

Stater som förmedlar missvisande information eller som uppmuntrar till hat i officiella informationskanaler skapar en kultur av fördomar. Under sådana förhållanden är religiösa minoriteter försvarslösa. Utan det skydd en rättsstat ger mister offren sin rätt till yttrandefrihet och föreningsfrihet, sin rätt till utbildning och sysselsättning och till sist sin rätt till liv.

Religionsfrihetsnätverket EPRID (European Platform on Religious Intolerance and Discrimination).

Rätten att yttra sig om religion eller tro ingår i både yttrandefrihet och religionsfrihet men den rätten är hotad på global nivå. Till exempel ateister som uttrycker sin övertygelse angående religioner anses ofta missbruka yttrandefriheten och en kränkning av den religiösa friden i samhället.

Religiösa medier och journalister, tryckerier och bokhandlar är ofta föremål för censur, trakasserier och våld. I vissa länder är det förbjudet att berätta om sin religion eller trosuppfattning.

Det är viktigt att internationell rätt och människorättskonventioner skyddar individuella människor och inte trosuppfattningar i sig. I flera länder används lagar mot smädelse och hädelse för att förtrycka impopulära religiösa minoriteter, men också för att berättiga personligt agg. Till exempel i Pakistan lever kristna och andra minoritetstrossamfund med konstanta trakasserier och i rädsla för åtal för hädelse. Samtidigt beräknas att hälften av hädelseåtalet riktas mot representanter för landets muslimska majoritet. Den pakistanska lagen mot hädelse är öppen för grovt missbruk, eftersom den inte kräver bevis eller uppsåt och ger en otydlig definition av hädelse. En opartisk utredning av hädelseanklagelser är i praktiken omöjlig, eftersom utredningsmekanismerna är bristfälliga.

RYSSLAND: Ryska duman röstade år 2012 för att uttrycka sitt stöd för skärpta straff i fall där medborgarnas religiösa känslor kränks. Samma år behandlades motsvarande ändringsförslag i brottsbalken och lagen om administrativa förbrytelser. Förändringsförslagen bygger ändå på en oklar definition, eftersom vad som helst kan betecknas som en kränkning av religiösa känslor. Om ändringsförslagen godkänns ger de möjlighet till godtycklig maktutövning, något det redan finns precedensfall för.⁴⁴

Hädelselagstiftning och en agenda som driver på smädelse av religion följer inte människorättskonventionernas anda eller internationell lag. Människor har rätt att vara kritiska och fritt uttrycka sina åsikter även om religions- och trosfrågor utan hot om våld. Trots de här utvecklingsriktningarna har den internationella inställningen till hädelselagar och religioners rättigheter varit varierande. FN:s människorättsråd har fått kritik för att rådet är tandlöst och politiserat och har glömt bort de allmänna mänskliga rättigheterna.

Identitet

Offren för religiös intolerans har inte bara berövats rätten att utöva sin religion. De har berövats sina grundläggande rättigheter på alla livsområden.

Religionsfrihetsnätverket EPRID (European Platform on Religious Intolerance and Discrimination).

Religionsfrihet innebär rätten till en given identitet utan rädsla för diskriminering från staten eller det omgivande samhället. I vissa länder riskerar människor som byter eller lämnar sin tro att förlora sin religiösa eller civila identitet. Födelseattest, identitetshandlingar och pass kräver att en av staten godkänd religion ska anges.

Civil- och familjelagstiftning följer inte alltid principerna för religionsfrihet. I vissa länder kan medlemmar i minoritetssamfund inte ingå äktenskap eller fostra sina barn enligt sin tro.

En människa som har bytt eller lämnat sin tro kanske inte får bli begravd i enlighet med sin tro. Det kan också handla om straff för den som lämnar den av staten sanktionerade religionen i form av förlorad vårdnad av barn, arvsrätt eller egendom, eller till och med dödsstraff. Staten kan förbjuda äktenskap mellan representanter för olika religioner. Kvinnor, barn, migrantarbetare och invandrare är särskilt sårbara.

EGYPTEN: Den 16 mars 2009 gav en egyptisk domstol Bahaisamfundet rätt att inte ange en religion på officiella handlingar. Personer som tillhör Bahai tvingades tidigare ange muslim, kristen eller jude på identitetshandlingar. De som vägrade fick inget ID-kort och därmed ingen tillgång till utbildning och sjukvård.⁴⁵

Kvinnor och religionsfrihet

Den europeiska debatten om att tillåta eller förbjuda religiös klädsel för kvinnor har dragit bort uppmärksamheten från det som är centralt i köns- och religionsfrihetsfrågor. Ojämlighet, osynlighet och maktlöshet är kärnfrågor för kvinnor i religions- och trossamfund. Största delen av ledarna i religions- och trossamfund är män och kvinnorna nekas inflytande i frågor som gäller dem själva eller hela samfundet.

Ibland berättigas människorättskränkningar på religiösa grunder. Sådana fall är till exempel då kvinnors och barns mänskliga rättigheter naggas i kanten med hänvisning till en traditionell religiös tolkning.⁴⁶ Religionsfriheten kan förverkligas på olika sätt för kvinnor och män även inom ett och samma samfund. Tanken om religionsfrihet för kvinnor kan orsaka djupa sociala

och kulturella konflikteer om nya värderingar utmanar traditionella sätt att leva och verka. När regler förändras orsakar det rädsla för att samhället ska falla sönder och att makten övergår i fel händer. En svängning i maktpositionen mellan könen orsakar i allmänhet motstånd i synnerhet i patriarkala samhällen.

Kvinnors straff kan vara hårdare i samhällen och kulturella kontexter där kvinnan också axlar ansvaret för mannens och familjens heder. Att lämna eller byta religion, men också att ingå äktenskap med en man som representerar en annan religion kan orsaka utfrysning. I värsta fall blir kvinnorna utan skydd och riskerar socialt accepterade hedersmord.

Utan speciell uppmärksamhet blir kvinnor ofta osynliggjorda och hamnar utanför diskussionen om religionsfrihet. Religiösa samfund väljer ofta enligt hävd män som sina förespråkare, men i dialogprocesser måste man beslutsamt kräva att även kvinnor deltar. Om kvinnorna inte är vana att tala i offentliga sammanhang eller inför män bör dialogprocessen göras lämplig för bägge könen.

Flyktingskap

Grava kränkningar av religionsfriheten orsakar flyktingskap. Många av dagens flyktingar har lämnat sina hemtrakter på grund av förföljelse eller diskriminering på basis av religion. Att beviljas asyl för förföljelse på religiösa grunder är sällsynt, trots att flyktingkonventionen⁴⁷ slår fast att religion är en förföljelsegrund som ger rätt till internationellt skydd⁴⁸. Förhållandena för personer som tillhör en religiös minoritet varierar stort inom ett och samma land, ett faktum som inte har fått tillräckligt med uppmärksamhet. Den länderinformation som kartlägger orsakerna till flyktingskap och situationen i olika länder är ofta bristfällig. Många som har flytt från sina länder tvingas återvända till en nästan säker död medan andra offerar sin mentala

hälsa i utdragna asylprocesser i rädsla för att de återbördas till hemlandet. Ett stort antal av dem som har flytt på grund av religion eller tro blir kvar som interna flyktingar eller i närområdet, vilket i sin tur belastar de begränsade resurserna i fattiga länder.

III Religionsfrihet och Finlands utrikespolitik

Inom den finländska utrikespolitiken har det funnits ett principiellt intresse för religionsfrihet, men i praktiken har det intresset sällan kommit till konkret uttryck som initiativrikt främjande av religionsfrihet. Utrikespolitiken har av hävd visat respekt för religioner, vilket ofta har inneburit att man på både nationell och internationell nivå har avhållit sig från en debatt som kombinerar religion och politik. Orsaker som ligger bakom den passiva respekten för religioner och övertygelser kan vara den finländska politiska kulturens vana att skilja mellan religion och politik samt föreställningar om att religion hör till privatlivet. Religionsfriheten som mänsklig rättighet tvingar oss ändå att se över våra inställningar, eftersom religion och tro i största delen av världen inte bara är en privat angelägenhet.

Den värdegrund och begreppsapparat som religioner och övertygelser erbjuder är av betydelse även i framtiden, men det finns ett stort behov av en ny slags diskurs. När man talar om religionsfrihet talar man inte om övertygelser, religioner eller teologiska tolkningar i sig, utan om mänskliga rättigheter. Kränkningar av religionsfriheten är allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna och de tar sig likadana uttryck som andra människorättsbrott: tvång, hot och fysiskt våld. I sådana situationer räcker det inte med enbart respekt, utan det som krävs är proaktiva och reaktiva metoder för att förverkliga de allmänna rättigheterna. Internationella människorättsavtal ger en hållbar grund att främja religionsfrihet.

I det följande granskas huvudmålen inom Finlands utrikespolitik och de principer som oupplösligen är kopplade till religionsfrihetsfrågor.

Finland lovar i sin utrikespolitik att stödja yttrandefrihet, religions- och trosfrihet och betonar religiösa minoriteters rättigheter. Huvudmålen inom den finländska utrikepolitiken är att stärka internationell stabilitet, säkerhet, fred, rättvisa och hållbar utveckling samt att främja rättsstatsprincipen, demokratin och de mänskliga rättigheterna. Enligt det nuvarande regeringsprogrammet förbinder sig Finland till att driva en värdegrundsbaserad utrikespolitik genom att sträva efter att stödja en så omfattande dialog som möjligt som överskrider politiska, kulturella och religiösa gränser. Man vill främja internationellt fastslagna mänskliga rättigheter i sina bilaterala relationer och i internationella organisationer genom att inta en konstruktiv och resultatriktad hållning. Finlands utvecklingspolitik har sin grund i de mänskliga rättigheterna och bygger på principerna i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna.⁴⁹

Genom att konsekvent granska och planlägga olika politiska områden kan den finländska utrikespolitiken bygga sin verksamhet med de mänskliga rättigheterna som utgångspunkt. Enligt en tillämpning av OECD:s definition av konsekvens handlar det om att söka synergier och komplementaritet för att uppnå gemensamt accepterade mål så att andra delar av politiken inte blir lidande av de beslut som fattas inom ett område. Enligt beskrivningen ovan är religionsfrihetstematiken en oskiljaktig del av konsekvensfunderingar, eftersom de olika dimensionerna av religionsfriheten påverkar säkerhetspolitisk, social och kulturell utveckling.

Mål och principer för Finlands säkerhetspolitik

Finlands säkerhets- och försvarspolitik vilar på ett aktivt säkerhetsbygge och på att förutse och förebygga säkerhetshot. Av det internationella samfundet krävs förebyggande öppenhet och främjande av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatsprincipen, samt att man följer internationell lagstiftning. Internationellt samarbete anses bygga på öppenhet, på att

man internationellt följer den rätt som bygger på universella värderingar. Vid sidan av säkerhetspolitiska åtgärder och ett militärt försvar anser sig Finland behöva andra åtgärder. Det ömsesidiga globala beroendet och de förändringar i maktbalansen som har ägt rum innebär nya utmaningar för Finlands säkerhetspolitik. Icke-statliga aktörer (till exempel det civila samhället, företag, sociala medier) har makt att skapa instabilitet.⁵⁰

Mellanöstern och Nordafrika är av stor betydelse för utformningen av EU:s grannskapspolitik. Finland stöder som en del av EU de ekonomiska, sociala och politiska strukturerna i de här länderna samt stabiliseringsprocessen i samhällena. De politiska brytningarna i MENA-länderna omformar ständigt de interna maktförhållandena och gör plats för nya värderingar och institutioner. Politiserad religiositet är en kraftfaktor i förändringsprocessen. Utvecklingsriktningarna inom området påverkar också det omfattande säkerhetssamarbetet i Europa och att bevara och förstärka det samarbetet hör till Finlands säkerhetspolitiska mål.

Spänningen mellan självbestämmanderätt och statens skydds skyldighet i kombination med internationell rätt och människorättskonventionernas ålägganden innebär betydande utmaningar för det internationella samfundets funktionsförmåga. Finlands säkerhetspolitik lyfter fram FN:s säkerhetsråd genom den centrala ställning rådet har när det gäller att ge legitimitet för internationella lösningar som är bindande för alla stater.⁵¹

Finland deltar i internationell krishantering genom FN och EU. Miljöerna inom krishantering förändras snabbt och krishantering av hög kvalitet kräver ständig uppdatering. Religion har i allmänhet inte varit på tapeten när man talar om krishantering. Enskilda operationer har trots det planerats med beaktande av mållandets religion. Till exempel EU:s operationer i Mali och Somalia, som Finland deltar i, har planerats med fokus på islam. Mer än religionen betonar man en allmän respekt för de mänskliga rättigheterna.

Soldater som deltar i finländska krishanteringstrupper genomgår en studiehelhet som kortfattat tar upp mållandets religiösa situation, samt vissa detaljer i fråga om seder och bruk. Studiehelheten är alltför ytlig för att ge någon täckande bild av situationen i det land där soldaterna ska stationeras eller för att ge dem en insikt i vad religionsfrihet innebär i ett krishanteringssammanhang. Det ankommer i huvudsak på den enskilda soldaten att skaffa sig kunskap om samhälle, kultur och religioner enligt hur intresserad soldaten är. Det innebär att krishanteringstrupperna inte alltid identifierar sådana problem eller sådan tematik som kan vara viktiga för själva arbetet.

Helhetsmässig krishantering förutsätter alltså att processen utvecklas så att religionsfrihet blir en del av planering, utbildning och förverkligande av krishanteringen. Samtidigt stärker en sådan satsning också främjandet av de övriga mänskliga rättigheterna.

Krishantering som beaktar religionsfrihet är ett utvecklingsområde där Finland i enlighet med sina principer och målsättningar kan ta en framträdande roll. Att beakta religionsfrihet inbegriper kännedom om det religiösa fältet i stationeringslandet samt respekt för detta inom operationen. Vid en kartläggning av religionsfrihetsläget bör krisområdets religionssituation beaktas på ett heltäckande sätt, så att potentiella hot identifieras. Dessutom inbegriper verksamheten att man observerar vilka element i landet som stöder den lokala religions- och trosfriden och stöder de mänskliga rättigheterna så att dessa element kan engageras i fredsprocessen. Speciellt bör man fästa uppmärksamhet vid aktörer vars verksamhet kränker mänskliga rättigheter och freden, men man bör också aktivt ta upp människorättskonflikter till behandling i dialog med parterna i konflikten. Ett brett urval av representanter för religioner och ickereligiösa representanter bör engageras i dialogen. Liksom man bör anstränga sig för att få med kvinnorna i förhandlingarna. Inom krishanteringsverksamheten bör man identifiera religiösa motiveringar och smärtpunkterna för dem som orsakar kriserna samt kopplingarna mellan religiösa grupperingar eller

religionsledare och politiken. Med tanke på en krishanteringsoperations framgång måste man förstå bakgrundsorsakerna till konflikter i synnerhet när de är religiöst färgade men inte på djupet har någon religiös dimension. I det praktiska arbetet förverkligas krishantering som beaktar religionsfriheten genom att förebygga och lösa konflikter med religiös bakgrund, genom fredsmäklande, medling och tryggande av religionsfriheten till exempel genom civil krishantering och utvecklingspolitik.

Prioriteter inom Finlands människorättspolitik

Finland betonar i sin människorättspolitik att de mänskliga rättigheterna är odelbara och avhängiga av varandra. En jämlik ställning för religiösa och andra minoriteter handlar om övergripande icke-diskriminering, ett för Finland viktigt koncept. Det har varit ett av målen för Finlands människorättspolitik att driva igenom icke-diskriminering i internationellt samarbete. Utrikesministeriet godkände i juni 2013 sin första strategi för de mänskliga rättigheterna och ett åtgärdsprogram för åren 2013–2015 i samband med det. I dem betonas arbetet mot diskriminering och konstateras att diskriminering i vissa fall också bygger på religiös eller annan övertygelse. Finland betonar att befolkningsgrupper som utsätts för diskriminering på flera grunder behöver ges speciell uppmärksamhet. Exempel på sådana grupper är kvinnor som hör till religiösa minoriteter och etniska minoriteter. Inte heller diskriminering inom minoritetsgrupper – såsom diskriminering inom en religiös grupp eller på basis av religion – får accepteras med hänvisning till traditioner.⁵²

Finland stöder utvecklandet av begreppet mänsklig säkerhet och ett praktiskt stärkande av begreppet till exempel inom EU:s krishanteringsarbete. Begreppet mänsklig säkerhet avviker från traditionella begrepp genom att man ser på säkerhetsfrågan med individen som utgångspunkt i stället för staten eller nationen. Säkerhet handlar i den tolkningen om säkerhet i var-

dagen, alltså en vardag där man har tillgång till den näring man behöver och tillräckligt med rent vatten, men så att individen samtidigt är trygg från våld och diskriminering. Religions- och trosfrihet innebär också trygghet i vardagen, eftersom individer och samhällen då inte riskerar verbalt eller fysiskt våld.

Enligt statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna bör Finland effektivisera verkställandet av sin människorättspolitik genom att ge sina tjänstemän en bred utbildning i utgångspunkterna och verktygen för EU:s människorättspolitik. Det samma gäller också religionsfriheten. Ambassadörers förmåga att analysera religionsfrihetssituationen samt rapportera resultaten till hemlandet ger tjänstemän i Finland bättre förutsättningar att planera människorätts- och övrig utrikespolitik.⁵³

Finlands utvecklingspolitik

Utvecklingssamarbete är ett av de viktigaste verktygen för Finlands människorättspolitik. Resurser anvisas också till exempel genom humanitärt bistånd och krishanteringsinsatser för att nå mål i fråga om mänskliga rättigheter.

Finlands människorättsbaserade utvecklingspolitik bygger på FN:s deklARATION om de mänskliga rättigheterna från att alla människor är lika i värde och rättigheter. Finland stödjer yttrande-, tros- och religionsfrihet och lyfter fram religiösa minoriteters rättigheter i sin utvecklingspolitik.⁵⁴ Med hjälp av utvecklingssamarbete strävar man efter att trygga lokalbefolkningens rätt till information om sina grundläggande och mänskliga rättigheter, men också att stärka verkställandet och uppföljningen av myndigheternas människorättsskyldigheter. I de skyldigheterna ingår i enlighet med internationella människorättskonventioner även religionsfrihet. Det ligger i Finlands intresse att stödja utvecklingen av medborgarsamhället, inklusive

friheten för det civila samhället att vara verksamt, att samarbeta med myndigheterna samt att främja bildnings- och kulturell verksamhet. Ett oberoende rättsväsende, yttrande-, mötes och föreningsfrihet, en ansvarsfull regering och lokalförvaltning anses alla vara nödvändiga för en fungerande demokrati. Mellan religionsfriheten och rättsstatsprincipen finns en ömsesidigt stärkande koppling.

Finland ägnar särskild uppmärksamhet åt att genom sin utvecklingspolitik bidra till sårbara och diskriminerade människogrupperns rättigheter. Att minska ojämlikheten är ett genomgående mål för utvecklingspolitiken. Representanter för minoritetsreligioner blir lätt utsatta för diskriminering. Diskriminering på basis av religion är en struktur som utarmar samhället, utgör ett hinder för hållbar utveckling och påverkar direkt såväl människors liv som samhällets tillstånd. I konfliktsituationer lovar Finland att försvara de svagastes rättigheter.⁵⁵ Att främja religionsfriheten som ett led i arbetet mot diskriminering innebär ett direkt engagemang i kampen mot fattigdom.

Jämställdhet och en förbättring av kvinnors ställning är ett av de genomgående målen för Finlands utvecklingspolitik och en avgörande förutsättning för mänsklig utveckling.⁵⁶ I religionsfrihetsfrågor är det nödvändigt att vara känslig för könsroller. Som det konstaterades ovan påverkar tillgång till eller frånvaro av religionsfrihet män och kvinnor på olika sätt. Kvinnans röst behöver ett rum för att höras och kvinnor behöver mod och kunskap för att driva sin rätt i samhället. Lika viktigt är det att trygga en dialog mellan män och kvinnor i religiösa samfund om de specialbegränsningar som i religionens namn har ålagts kvinnorna innebär en kränkning av internationella mänskliga rättigheter.

Internationella kanaler för Finlands människorättspolitik: EU, OSSE och FN

EU är den centrala påverkanskanalen för Finlands människorättspolitik. Finland vill stärka sin röst bland medlemsländerna genom att betona att människorättsaspekter genomgående ska beaktas i allt beslutsfattande och i all verksamhet inom unionen i fråga om både utrikes- och säkerhetspolitik. Finlands mål är att fortsätta att stödja det arbete som utförs av EU:s särskilda representant för mänskliga rättigheter. Dessutom vill Finland bidra till att internationella institutioner är mer känsliga för människorättsfrågor.

EU:s inflytande i fråga om mänskliga rättigheter är beroende av intern samstämmighet och verksamhetsförmåga. En gemensam ståndpunkt bygger på samtliga medlemsstaters stöd medan inofficiella eller officiella allianser mellan så kallade likasinnade länder stärker de ståndpunkter som drivs vid gemensamma sammanträden. Religionsfrihet som mänsklig rättighet är ett krävande tema i EU, eftersom det väcker olika reaktioner inom medlemsländerna. Av EU-länderna har Italien, Nederländerna och på senare tiden även Tyskland tagit upp religionsfrihet som ett centralt tyngdpunktsområde i sin människorättspolitik.⁵⁷

År 2012 godkände Europeiska unionens råd EU:s strategiska ram för mänskliga rättigheter och demokrati med tillhörande handlingsplan. I den har EU:s medlemsländer formulerat sina åtgärder som siktar på att främja religions- och trosfrihet och detaljerade människorättsmål har specificerats för medlemsländerna. I handlingsplanen ingår riktlinjer (*guidelines*) om religionsfrihet med operativa anvisningar för hur EU och dess medlemsländer hädanefter främjar religionsfrihet.

Finland har långsiktigt stöttat det arbete som utförs av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) på flera nivåer. Stödet har också omfattat OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättighe-

ter (Office for Democratic Institutions and Human Rights, ODIHR), till vars uppgifter hör att främja de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, trygga rättsstats- och demokratins principer, stärka demokratiska institutioner och främja tolerans. Under ODIHR finns en expertpanel för religions- och trosfrihet⁵⁸, som har hörts för den här utredningen. Finland vill i sin OSSE-människorättspolitik också stärka det civila samhällets deltagande och människorättsförsvararnas ställning⁵⁹. Bland försvararna räknas både individer och samfund.

Inom FN har Finland också gett FN:s högkommissariat för mänskliga rättigheter ett betydande stöd och vill utveckla verksamheten inom FN:s råd för mänskliga rättigheter. Rådet som grundades år 2006 har tillsatt en särskild rapportör för religions- och trosfrihet och denna är en självständig expert.⁶⁰ Rapportören reagerar direkt på religionsfrihetskränkningar genom dialog med statliga representanter och rapporterar årligen till FN:s råd för mänskliga rättigheter om religionsfrihetstrender samt sitt eget arbete. Den särskilda rapportörens expertis kan dessutom utnyttjas när stater funderar på metoder för att främja religionsfrihet.

IV Intervju- och materialanalys

Den intervju- och materialanalys som presenteras härnäst var ett led i arbetet med den här utredningen: genom intervjuer kartlades kritiska frågor, prioriteringar och åtgärder inom religionsfrihetsfältet, men experter fick också svara på en strukturerad enkät som analyserade aktuella religionsfrihetstrender samt EU:s, FN:s och Finlands roller, och fundera kring vad som krävs för att effektivare främja religionsfrihet.

På basis av undersökningen identifierades följande huvudsakliga teman:

- Strategisk planering
- Information och sakkunskap
- Samarbetsnätverk
- Normalisering av och vardagliggörande av religionsfrihet
- Processer och stöd
- Proaktiva metoder
- Reaktiva metoder

I det följande granskas de metoder som undersökningen har lyft fram och som är nödvändiga för att stärka religionsfriheten.

Behov av strategisk planering

Vår intervju- och materialanalys visar att det internationella samfundet måste satsa på strategiskt och målinriktat tänkande samt utveckla sina verksamhetsmetoder för att framgångsrikt främja religionsfriheten. Mellanstatliga politiska instrument, principer och arbetssätt bör omvärderas ur religionsfrihetens synvinkel.

När det internationella samfundet gestaltar sin syn på religionsfrihet gäller det att undvika ett snävt tänkande: det handlar om en bredare helhet än att driva minoriteters rättigheter eller utöva sin tro.⁶¹ Religionsfrihet är en helhet som är kopplad till demokratiutveckling, förebyggande av konflikter, motarbetande av terrorism och övrig utveckling. Det handlar inte bara om en moralisk gest av god vilja, utan om ett uppdrag som FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (1966) förpliktigar oss till.⁶² Det finns ingen metod eller infallsvinkel som ensam räcker till, utan det som krävs är en större samling metoder.⁶³ Ett gott exempel på strategisk planering och därtill hörande rekommendationer med huvudpunkter är det White Paper-dokument som har getts ut av USA:s utrikesministers arbetsgrupp för religion och utrikespolitik.⁶⁴

För att planera och verkställa ett konsekvent främjande av religionsfrihet behövs resurser. Förutom finansiella resurser gäller det att fästa uppmärksamhet vid att utveckla sakkunskap och politiska instrument. Omfattningen av tilläggsfinansieringsbehovet kan man påverka genom att använda sig av internationella verksamhetskanaler och expertsamfund. I det strategiska arbetet är det vettigt att till exempel utnyttja den sakkunskap som finns hos FN:s särskilda rapportör för religionsfrihet och de experter som sitter i den religionsfrihetspanel som sammanträder inom ramen för OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) och som har specialiserat sig på att göra upp verksamhetsplaner som främjar religionsfrihet samt på religionsfrihetsutbildning. Att länka till den oberoende

amerikanska religionsfrihetskommittén U.S. Commission on International Religious Freedom (USCIRF)⁶⁵, ODIHR och de experter som har bidragit till den här utredningen erbjuder också kanaler till internationella nätverk av religionsfrihetsaktörer.⁶⁶ Den norske Helsingforskomité⁶⁷ och Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief⁶⁸ är expertorganisationer inom religionsfrihet och samlar in data och rapporterar om det globala religionsfrihetsläget. Andra goda internationella informationskällor och samarbetsparter är bl.a. Pew Research Center⁶⁹, Forum 18⁷⁰, The Institute for Global Engagement⁷¹, First Step Forum⁷² och EPRID (European Platform on Religious Intolerance and Discrimination)⁷³.

Behov av information och sakkunskap

*Handling utan tanke är skadligt och tanke utan handling
betydelselöst.*⁷⁴

Chris Seiple, chef för The Institute for Global Engagement.

Insikten om hurdana juridiska, kulturella och sedvanebundna hinder religionsfriheten möter, vem och vilka faktorer som behöver påverkas, är avgörande kärnkunskaper för arbetet för att främja religionsfrihet. Att utveckla kunnandet bland utrikespolitiska aktörer är nödvändigt för att informationen om religioners dynamik och klagöra kopplingarna till utrikespolitik, utveckling, diplomati och säkerhet. Vid sidan av att man avvärjer hot mot säkerheten behövs en mer täckande analys av religionernas många roller i samhället och religionernas potential att främja utveckling och lösa konflikter.⁷⁵

Hur man kan utveckla det här kunnandet är naturligtvis beroende av högklassig information och även om det finns tillgång till sådan information på internationell nivå så behöver mängden ökas tydligt. Bland de viktigaste

existerande källorna finns rapporter om religionsfrihet, experter samt institutioner som forskar i och främjar religionsfrihet (t.ex. USCIRF), det civila samhällets grupperingar och forskare men också trosinriktningarnas egna grupper och forskare.

Upprepade konsultationer med religiösa grupperingar, experter, religionsfrihetsförsvare och människorättsgrupper producerar aktuell information om religionsfrihet och religioner i allmänhet. De kan också utveckla eller skapa metoder att lösa olika problemsituationer i fråga om religionsfrihet. Konsultationer mellan statsförvaltningen, den akademiska världen och medborgarsamhället skapar ett rum där man kan kombinera den föreliggande kunskapen om religionsfrihet på ett tvärvetenskapligt sätt och granska de politiska och funktionella processer som styr religionsfriheten. I konsultationerna är det skäl att i synnerhet rikta fokus på grupper som själva har fått uppleva kränkningar och begränsningar av sin religionsfrihet.⁷⁶

Att producera länderinformation hör till utlandsbeskickningarnas grundläggande uppgifter. Utöver den redan existerande informationen skulle det vara nyttigt med en länderdatabas med religionsfrihetsinformation i enlighet med normal praxis. I de länder som inte hör till beskickningsnätverket kan uppföljningen ske i samarbete med beskickningarna för övriga EU-länder.

Att observera religionsfrihetssituationen är krävande, eftersom verkligheten och det som sägs inte nödvändigtvis möts. Ibland ser det ut som om religiösa minoriteters rättigheter respekteras även när så inte är fallet. Bakom formuleringar om tolerans och interreligiös dialog kan det finnas även grava kränkningar. Till exempel i Azerbajdzjan ordnades år 2011 ett globalt forum om kulturdialog med stöd från Europarådet, UNESCO och Civilisationernas Allians⁷⁷. Under forumet försäkrade Azerbajdzjans president att religionsfrihet råder i landet. Samtidigt förbjöds sunnimuslimer och kristna från att hålla möten och kravallpoliser trakasserade församlingar.⁷⁸

Att utveckla och utnyttja samarbetsnätverk

Internationell verksamhet bygger i huvudsak på samarbete genom olika nätverk. Nätverken agerar vertikalt och horisontellt, men samarbete mellan olika nivåer (till exempel mellan staten och medborgarsamhället) är erkänt utmanande. Det går inte att framgångsrikt ta upp religionsfrihetstematik utan insatser på lokal nivå, eftersom bristen på religionsfrihet försvårar individens liv i vardagen. Även lösningarna hittas ofta lokalt. Genom att lyssna till och utbilda det civila samhället kan man förändra attityder och beteendemonster. Därför bör arbetet för att effektivisera friheten för religion och tro allt mer söka nya samarbetsformer och stärka individens röst i statliga sammanhang.⁷⁹ När man diskuterar ekonomiskt och politiskt stöd bör man fästa uppmärksamhet vid följande faktorer för att stödet ska fördelas rättvist och lika.

I samarbete bör man se till att främjandet av religionsfriheten inte bara gynnar en tro eller religiös rörelse. Genom en identifieringsprocess bör man sträva efter att finna de grupper som driver religionsfrihet som är förankrad i de mänskliga rättigheterna och som driver på den för alla, så att man undviker grupperingar som tänker alltför snävt eller som har våldstendenser. Trosorganisationer och religiösa samfund kan fästa överdriven uppmärksamhet vid religionsfrihetskränkningar som har drabbat representanter för den egna övertygelsen. Att få dessa grupper att arbeta för religionsfrihet som en oförytterlig mänsklig rättighet som tillkommer alla är en möjlighet som de parter som arbetar för religionsfrihet som en mänsklig rättighet inte ska förbise. Genom att utnyttja metoder som tillåter olika parter engagemang ger möjlighet att utnyttja religiösa ledares inflytande för att verkställa internationella normer.⁸⁰

Förberedelserna för samtal ska gärna inledas genom att identifiera det ifrågasättande landets traditionella och existerande dialogsystem och utnyttja dem för att främja religionsfrihet som universell rättighet. Om man kan

identifiera religiösa och politiska kopplingar gör det utrikespolitiska åtgärder mer verksamma.⁸¹ Lika viktigt är det att undvika att minoritetsreligioner införlivas i majoritetstrupper, eftersom minoritetstrupperna kan ha mindre representation i de politiska processerna än majoriteten.⁸² Samarbetet bör ha exakt information om variation från fall till fall och regionalt.

Religiösa samfunds och olika aktörers politiska kopplingar varierar från land till land. Grupperingar kan ha sina egna bevekelsegrunder och mål, och det är inte sagt att de följer eller främjar religionsfrihet enligt internationell standard även om de påstår sig göra det. Även inom grupper kan religionsfrihetskränkningar förekomma.

Även små grupper som inte nödvändigtvis känner till människorättsformuleringar bör engageras i samarbetet. De kan ha smärtsamma erfarenheter i anknytning till religionsfrihet och attityderna till den förtryckande parten kan vara bittra.⁸³ Vid verkställandet av religionsfrihetsprojekt är det viktigt att skapa en relation som bygger på förtroende till olika parter samt upprätthålla en öppen dialog.⁸⁴ Ett ömsesidigt samtal kan resultera i en gemensam verksamhetsplan som främjar religionsfriheten.⁸⁵

Analys av samarbetsparter

Genomdrivandet av religionsfrihetsagendan kräver samarbete mellan internationella aktörer. Gemensamma ansträngningar av likasinnade länder är mer effektiva än enskilda staters insatser. I det följande presenteras några exempelländer som är av intresse för Finland i och med att de har gjort religionsfrihet till en konkret prioritet.

Av EU:s medlemsländer har Nederländerna kommit längs med att implementera den religionsfrihetsmålsättning som finns i landets människorättsstrategi. I sin helhet är den holländska människorättsstrategin progressiv. Nederländerna inledde ett pilotprojekt för att främja religionsfrihet år

2009. Bland de instrument som utnyttjas finns en strategisk användning av en människorättsfond, samarbete inom EU och andra multilaterala organisationer, lobbying, påverkansarbete, seminarier och akademiskt samarbete. Nederländerna placerade experter på människorättsfrågor antingen från sin egen utrikesförvaltning eller utifrån i sina beskickningar i ett antal pilotländer (Kina, Egypten, Indien, Kazachstan och Eritrea).⁸⁶ Efter att det första pilotskedet av projektet hade avslutats fattades beslutet att utöka antalet pilotländer till 10.

Storbritannien har under de senaste åren satsat mer resurser på att främja religionsfrihet i sin utrikespolitik. Det brittiska utrikesministeriet har utvecklat verktyg för religionsfrihet⁸⁷, något som också har inspirerat EU:s arbete med riktlinjer för religionsfrihet. Ministeriet ordnar debatter om religionsfrihet för sina anställda och temat har lyfts upp som finansieringsprioritet inom människorättsarbetet under åren 2013–14. Pengarna ska enligt planerna användas till att finansiera landsprojekt som strävar efter att stärka religionsfrihet i tredjeländer. Dialogforumet Wilton Park har valt religionsfrihet som tema för en serie dialoger.⁸⁸

Under Sveriges period som EU-ordförande år 2009 godkände Europarådet sina första resolutioner om religionsfrihet. På internationella forum har Sverige stärkt tanken om att religionsfrihet är en universell rättighet. Andra länder i Europa som aktivt arbetar för religionsfrihet är Italien, Tyskland, Vatikanen och på senare tid också Frankrike.

Länderna i Nordamerika har strategiskt utvidgat sin religionsfrihetsagenda och frågan om hur religionsfrihet görs till ett mål för utrikespolitiken. Länderna har också anvisat tillräckliga resurser för uppföljning, rapportering och diplomatiska insatser.⁸⁹ Under det kanadensiska utrikesministeriet finns ett kontor för mänskliga rättigheter och våren 2013 utnämndes Andrew Bennett till ambassadör på kontoret. Religionsfrihet är en utrikespolitisk prioritet för Kanada.

USA arbetar konsekvent för religionsfrihet. Landet fäster internationella aktörers uppmärksamhet vid kränkningar av religionsfriheten genom att rapportera om dem. I nyckelställning finns de amerikanska ambassaderna, eftersom de ger den politiska ledningen i landet detaljerad information om hur religionsfriheten utvecklas i världen. År 1998 godkände USA en lag om internationell religionsfrihet (International Religious Freedom Act), som resulterade i att ett kontor för internationell religionsfrihet (the Office of International Religious Freedom) grundades under utrikesministeriet. USA fick då också en religionsfrihetsambassadör (Ambassador-at-large for International Religious Freedom) och en självständig och neutral religionsfrihetskommision (Commission on International Religious Freedom).

Att göra religionsfrihetsmålsättningar vardagliga

Diplomatins olika nivåer bör tas i bruk samtidigt såväl nationellt som regionalt och multilateralt, inom utvecklingsarbete, för att stärka rättsstatsprincipen, genom att stödja forskning och det civila samhällets initiativ.

Katherine Cash, sakkunnig i religionsfrihetsfrågor, Svenska missionsrådet.

Ibland uppfattas religionsfrihet snävt och som något som endast tas upp i specifika sammanhang. Att systematiskt främja religionsfriheten och normalisera den i den politiska dialogen på lokal, regional och internationell nivå sprider budskapet mer effektivt.⁹⁰ I praktiken innebär det att religionsfriheten diskuteras och att den påverkar arbetet på internationella forum och i politisk dialog med tredje parter. Arbetet med att göra religionsfrihet till en del av vardagen bör också sträcka sig till landsstrategier och till bilaterala och multilaterala relationer genom säkerhets-, människorätts- och utvecklingspolitik.⁹¹

Syftet bör vara att säkra att religionsfrihet blir en av huvudpunkterna i tredjeländers människorättsstrategier. Om det i tredjeländer finns tecken eller bevis på att centrala mänskliga rättigheter och rättsstaten har utsatts för angrepp och kränkningar bör man i bilaterala samtal tydligt och klart fördöma sådana fenomen.⁹² För att skapa en ny slags dynamik bör internationella aktörer som EU vara konsekvent i sina uttalanden och sitt diplomatiska arbete i tredjeländer, för att på så sätt vara en trovärdig förkämpe för religionsfriheten.

Stater bör bli påmind om sin skyldighet att trygga de mänskliga rättigheterna; det gäller att betona betydelsen av internationell lagstiftning i verkställandet av en internationell standard för mänskliga rättigheter. Det har visat sig vara ett problem att en del länder påstår sig förnya sin lagstiftning och öka respekten för de mänskliga rättigheterna, medan kränkningarna fortsätter eller förvärras (t.ex. Turkmenistan). I bilaterala och multilaterala samtal kan man då offentligt eller privat föra fram de erfarenheter som personer som har utsatts för kränkningar har haft samt att kränkningarna är systematiska. Även i stater som är ytterst slutna kan det här agerandet leda till situationen förbättras för offer och utsatta samfund.⁹³

Hur människorättsituationen ser ut i Ryssland och hur den utvecklas är av stor betydelse för Finland. I Ryssland är de parter som upplever religionsfrihet som ett hot i allmänhet de vars egna intressen kunde ta skada av friheten. När Finland utvecklar sin Rysslandsrelation är det därför nyttigt att inkludera främjande av religionsfrihet i diskussionerna. Att göra religionsfriheten till en del av den övriga människorättsdebatten är ett påverkansarbete som i synnerhet gagnar religiösa och trosgrupper som inte har en röst i samhället samt människorättsförkämpar. Det ligger i Finlands, Rysslands och EU:s intressen att se ökad respekt för mänskliga rättigheter i Ryssland samt att landet utvecklar rättsstatsprincipen.⁹⁴

Det internationella samfundet måste också fästa uppmärksamhet vid sina egna, ibland pinsamma, religionsfrihetsutmaningar. Till exempel slog EU

i sin människorättsstrategi som publicerades år 2012 fast att en av unionens globala mål är att trygga religionsfriheten – trots att flera EU-länder fortfarande har hädelselagstiftning i kraft och samtidigt som utredningen och behandlingen av flyktingar som sker asyl på grund av religiös diskriminering är svag inom Europeiska unionens område.⁹⁵ Hur trovärdigt är EU-ländernas internationella budskap när de uttrycker sin oro över religionsfrihetssituationen i tredjeländer? En sådan situation utgör ett hinder för konsekvent utrikespolitik och hotar att ge intryck av dubbelmoral. EU bör i brådskande ordning notera den bristande logiken i sin inrikes- och utrikespolitik i fråga om religionsfrihet och verkställa sin människorättsstrategi även inom unionen.⁹⁶ EU:s religionsfrihetspolitik bör vara genomskinlig, ansvarig och samarbeta med det civila samhället.⁹⁷

Att stödja processer

Istället för vackra ord behövs verkliga åtgärder för att främja religionsfriheten så att varje individs människovärde respekteras.

John Kinahan, religionsfrihetsexpert.

Det finns många institutioner och processer som kan utnyttjas för att främja religionsfrihet och genom vilka det internationella samfundet hanterar frågor som har med mänskliga rättigheter, säkerhet och utveckling att göra. När man utvecklar de här processerna är det viktigt att också ta med utvärdering av insatser som siktar på att stärka religionsfriheten.

FN:s mekanismer (FN:s råd för mänskliga rättigheter och dess speciella insatser, UNHRC Special Procedures) erbjuder resurser för att främja religionsfrihet. I synnerhet i samband med den tidsbestämda granskningen av mänskliga rättigheter Universal Periodic Review (UPR) ges tillfälle att lyfta fram religionsfrihetskränkningar och se till att regeringar som utövar en diskriminerande religionspolitik noteras i media. Även rapporteringen i sam-

band med Barnkonventionen ger möjlighet att införliva religionsfrihetssituationen i de undersökningar och uppföljningar som görs. Förutom att påtala och rapportera missförhållanden bör det internationella samfundet kräva att de som bryter mot religionsfriheten åtgärdar situationen, inför praktiska verksamhetsplaner och att dessa följs upp.⁹⁸

Det internationella samfundet har en roll och skyldighet att vidta förebyggande åtgärder i religionsfrihetsfrågor. Internationella människorättsnormer och -krav kan stärkas i synnerhet inom FN genom att stödja en fortsättning av mandatet för FNs specialrapportör för religions- och trosfrihet och godkännandet av resolutioner i anknytning till temat. För närvarande är det omöjligt för FN:s människorättsrapportör att utföra ämbetsmandat, eftersom rapportören endast har stöd av deltidspersonal. Ekonomiskt stöd för människorättsrapportörens arbete stärker FN:s roll som en trovärdig främjare av religionsfrihet.⁹⁹ EU bör mer synligt stödja religionsfrihet inom FN, se till att de här frågorna hålls framme och resulterar i resolutioner där religionsfrihet ses som individens rätt, och bidra till ett fortsatt mandat för FN:s specialrapportör för religions- och trosfrihet.¹⁰⁰

Långsiktig verksamhet – proaktiva metoder

Dialog för att stärka religionsfriheten

Religionsfrihet ska alltid byggas inkluderande och genom delaktighet. Interreligiös dialog skapar en god grund för att tillsammans främja initiativ mot diskriminering och stärka samhällsfreden. Dialogen bör engagera en så täckande skara deltagare som möjligt, så att processen verkligen driver allas rätt till religionsfrihet. I den gruppen ingår också marginaliserade grupper, religionssamfund och trosbaserade samfund vid sidan av lokala myndigheter och statsmakten. I delaktighetsprocesser bör man beakta att trosbaserade samfund inte nödvändigtvis kan agera i sitt eget namn förrän de har

registrerats. Staten kan i sin tur begränsa registreringen. I vissa fall kan ett erkännande av ett samfund vara det första steget på väg mot religionsfrihet och delaktighet. När ett fungerande forum institutionaliseras tryggas kontinuiteten i verksamheten. I vissa fall blir det ändå nästan omöjligt att engagera det civila samhället i främjandet av gemensamma människorättsintressen på grund av de begränsningar som statsmakten har infört.

Ett gott exempel på ett fungerande forum för interreligiös dialog är det finländska RESA-forumet. RESA har framgångsrikt samlat Finlands olika religiösa samfund och bidragit till att stärka den fredliga samvaron i landet. I forumet är Finlands judar, kristna och muslimer representerade. Forumet har i praktiken fått till stånd att de här samfundens ledare har undertecknat en gemensam deklaration om religionsfrihet. Deklarationen bekräftar bland annat rätten att byta religion som allmän rättighet.

Krishantering som beaktar religionsfrihet

I övergripande krishantering måste man se religionsfrihetsfrågor som en naturlig del av förberedande, förverkligande och uppföljning av operationer. I dagsläget är beaktandet av religionsfrihet och lokala religioner som en del av krishanteringen inte tillräcklig. Religionsfrihet är av betydelse för hur en operation lyckas och för hållbara fredslösningar. I en krishanteringsoperation är frågor som tangerar religionsfrihet bland annat religionernas och övertygelsernas roll i fredsbyggandet samt i samhället och samhällsdynamiken överlag, den politik och de metoder som anammas av religiöst motiverade parter, religiösa spänningar som inte har att göra med hur konflikten uppstod eller som ligger latenta samt religionsfrihetens betydelse för en lyckad fredsprocess. Religion eller tro kan vara ett problem eller en lösning i själva konflikten såväl som i den balanserade samhällsutvecklingen efter konflikten.

Inom internationell krishantering bör man eftersträva känslighet i religionsfrågor, men undvika att vara överdrivet sensitiv. Människorättsbrott i namnet av en religion skall förhindras, men man ska också identifiera konflikter som kamoufleras i religiositet. Hatprat måste man gripa tag och minska genom krishanteringsmetoder.¹⁰¹ Att engagera expertorganisationer som är specialiserade på konfliktlösning, förebyggande av konflikter och förhandlingar i samtal om religionsfrihet och krishantering kan de den debatt som förs en ny slags dynamik.¹⁰² För närvarande finns det ett stort behov att få djupare förståelse i kopplingarna mellan religionsfrihet och fred, eftersom politik och teologi som har förbundit sig vid religionsfrihet sannolikt också är fredsfrämjande.¹⁰³ Krishantering som beaktar religionsfrihet är ett viktigt element i arbetet med att bygga upp nya funktioner och svara på utmaningar med anknytning till religionsfrihet. Praktiska och konkreta medlingslösningar som bygger på det lokala och integreras med den existerande verkligheten bör bli en del av krishantering och förebyggande av konflikter.¹⁰⁴ I medlingsprocessen har religiösa ledare och grupperingar en viktig roll.

För att man i krishanteringsoperationer ska kunna ge religionsfrihet mer uppmärksamhet än tidigare bör följande aspekter inarbetas i utbildningen, planeringen, genomförandet och uppföljningen avkrishantering:

- kännedom om mållandets religiösa fält samt respekt för detta i operationer
- identifiera element inom mållandets religioner och övertygelser som stöder fred och mänskliga rättigheter samt utnyttja dem i processer för fred och försoning
- fästa uppmärksamhet vid faktorer som utgör hot mot mänskliga rättigheter och fred samt att bearbeta dem genom dialog
- identifiera religiösa motiv bland smärtpunkter som orsakar kriser
- uppdaga kopplingar mellan religion och politik

- identifiera orsakerna till konflikter i synnerhet när de har religiösa förtecken med i verkligheten inte är kopplade till religionsfrågor
- förebygga och lösa konflikter med religiös grund, förmedla fred och försoning samt trygga religionsfriheten

Lokala projekt

Att främja religionsfrihet förutsätter ett nytt sätt att tänka inom det internationella samarbetet. Samarbetsprojekt bör utnyttjas för att stärka relationerna mellan olika parter, öppet utvärdera nationell lagstiftning och praxis samt främja en övergripande religionsfrihet genom lagstiftning. Det internationella samfundet bör uppmuntra frivilligorganisationer och människorättsförkämpar att driva på FN:s medborgerliga och politiska rättigheter samt de skyldigheter som internationella konventioner ålägger det egna samhället.¹⁰⁵

Projekten kan också utnyttjas till att uppmuntra statliga myndigheter att samarbeta närmare med lokala myndigheter, polis, hälsovård, lärare, representanter för massmedia och religiösa grupperingar. Samarbetsträffar ger tillfälle att få höra hur situationen ser ut på lokal nivå och ge utbildning i religionsfrihetskunskap. Religionsfrihetskränkningar bör fördömas offentligt genom att i tydliga ordalag stödja de religiösa och trosbaserade grupper som drabbats. En offentlig solidaritetsyttring signalerar att de här grupperna inte har lämnats ensamma. Stater bör också uppmuntras att ordna offentliga informationskampanjer om religionsfrihet samt till politiska och symboliska gester som signalerar att alla hör till samma samhälle.¹⁰⁶ Global fostran och information är väldigt viktiga i sådana länder där kränkningar förekommer.¹⁰⁷

I nuläget finns det inte så många internationella eller nationella organisationer som är specialiserade på att främja religionsfrihet eller lagstiftning

kring religionsfrihet. Fler aktörer behövs på det här fältet, men också fler finansieringskanaler.¹⁰⁸ Finansiärer kan vara bl.a. olika fonder samt bi- och multilateralt samarbete. Inom EU kan finansiering kanaliseras via EIDHR (European Instrument for Democracy and Human Rights). EIDHR öppnade år 2013 en projektfond för att främja religionsfrihet. Lokala projekt och lösningar är viktiga så att man undviker risken för ”importerade” lösningar eller lösningar som kommer ”von oben”.¹⁰⁹

Personer och samfund som försvarar religionsfriheten övervakas i många länder av myndigheterna och ibland utsätts de till och med för hot. För att internationella aktörer ska hitta de här människorättsförsvararna och klarlägga deras motiv krävs mod och innovativa metoder. Förhandlingar med representanter för medborgarsamhället ger färsk information om dem som försvarar religionsfriheten och skapar tillfälle till en betydelsefull interaktion samt gör det möjligt att göra människorättskamparna till en del av främjandet av religionsfrihet.¹¹⁰

Lösningar som passar in i det kulturella och samhällsliga sammanhanget måste man ta fram genom tankekedjor (*think tanks*) på landsnivå. Lokala tankekedjor producerar insikter om medborgarskap, samhälle och grundlag som sitter i den lokala kontexten, men också om hur religionsfrihet kan kopplas samman med dessa. Religiösa och trossamfunds ledare kan ha en viktig roll i det här arbetet.¹¹¹

Om EU på ett trovärdigt sätt vill verkställa riktlinjerna för religionsfrihet i sin människorättsstrategi är unionen verkligen i behov av en religionsfrihetsambassadör. Speciella representanter och rapportörer kan inte fylla den rollen.¹¹² En ambassadör har en synlig representationsroll och utgör ett tydligt ställningstagande för religionsfrihet. En ambassadör skulle också ha möjlighet att sätta sig in i just religionsfrihetsutmaningar.

För religionsfrihet på kort sikt – reaktiva metoder

På religionsfrihetskränkningar bör man reagera omgående, men med förstånd. Frågan är känslig och kräver ofta sensitivitet och tyst diplomati. I vissa fall kan västländernas inblandning eller direkta påverkan förvärra situationen för religiösa minoriteter. Ett bra exempel på det här är den allomfattande problemhärva som situationen i Mellanöstern utgör.¹¹³ Att situationerna ser olika ut, är känsliga eller att problemen är invecklade får inte leda till att man underskattar den religiösa dimensionen eller börjar tumma på internationella normer.¹¹⁴ Resolution 16/18 av FN:s råd för mänskliga rättigheter 16/18¹¹⁵ uppmuntrar utländska beskickningar att rapportera hur det står till med religionsfrihet. Beskickningarna fungerar som ”ögon, öron och mun” och går i dialog med regeringar, lokala myndigheter och medborgare.¹¹⁶

Reaktioner kräver mekanismer som kan utnyttjas oberoende av vilken religion eller övertygelse den person har som har blivit utsatt för en kränkning. Det internationella samfundet har tillgång till stöd för sina reaktioner, bland annat källor till bakgrundsmaterial och andra metoder. Bland metoderna räknas uppföljning av religionsfrihetssituationer, EU:s HoMS (Heads of Missions)-rapporter, politiska initiativ och utlåtanden, att följa med rättsprocesser och göra fängelsebesök, föra politisk dialog, utnyttja internationella mekanismer (FN:s råd för mänskliga rättigheter, att engagera FN:s särskilda rapportör om religionsfrihet eller att utnyttja FN:s oberoende expert på minoritetsfrågor) samt att uppmuntra andra EU-länders beskickningar att delta i arbetet.¹¹⁷

I samarbetsländer kan beskickningarna utveckla egna rapporteringsmekanismer för religionsfrihetsfrågor och uppmuntra stater att själva utveckla rapporteringssystem som gör vanliga medborgare och organisationer möjlighet att dokumentera kränkningar av religionsfriheten. Den information som på så sätt samlas in kan utnyttjas i större utsträckning i internationell diplomati och rapportering.¹¹⁸

Ett beslut att finansiera bilaterala och multilaterala insatser är en politisk signal. Genom att finansiera eller inte finansiera visar man vad som är acceptabelt beteende. Goda principer får ofta i praktiken stå åt sidan för eftergifter till och med när det är frågan om faktorer som är väldigt viktiga för människolivet, så som oförytterliga mänskliga rättigheter. När man gör bakgrundskollar inför finansieringsbeslut bör religionsfrihetssituationen tas med i kartläggningen av det övriga människorättsläget och vara en aspekt som prioriteras högt. Om religionsfriheten begränsas eller inte upprätthålls aktivt så bör man antingen vägra bevilja stödet eller ställa villkoret att situationen ska åtgärdas. På alla nivåer är samtal med myndigheterna då av avgörande betydelse.

Om viljan finns kan EU reagera på religionsfrihetssituationen när man accepterar nya medlemsländer. Man utvärderar hur de mänskliga rättigheterna respekteras som en del av ansökningsprocessen och religionsfrihet borde vara ett tungt kriterium. Nya medlemsländer bör förbinda sig vid EU:s principer och praxis som respekterar de mänskliga rättigheterna och farmhåller rättsstatsprincipen. Eftergifter i människorättsfrågor är farliga.

Ett snabbt sätt att reagera på religionsfrihetsutmaningar är att i enlighet med flyktingkonventionen erbjuda skydd och asyl till personer som flyr undan förföljelse på religiösa grunder.¹¹⁹

V Slutledningar om Finlands utrikespolitik och religionsfrihet

Finlands utrikespolitik utgör till stora delar åtminstone i fråga om mål och verksamhetsformer till en konsekvent helhet som strävar efter att kombinera Finlands egna intressen med internationell rättvisa. De utrikespolitiska principerna och målen slår inte direkt fast att religionsfrihet är en central prioritet, men en inställning som betonar icke-diskriminering inbegriper synen att alla har lika rätt till de rätt- och friheter som internationella människorättskonventioner och -lagar ger. Det sätt att respektera alla religioner och övertygelser som är typisk för Finlands utrikespolitik är viktig, men inte i sig tillräckligt. Trots att samtal om religion och i synnerhet politiserad religion ofta upplevs som ett känsligt ämne är det förenligt med internationella människorättsavtal att ta upp religionsfrihetsfrågor till diskussion och att engagera aktörer som driver eller upprätthåller religionsfrihet. Rätten till religion, övertygelse eller avsaknad av religion hör till mittfåran i internationell politik, det är inte något fenomen i marginalen.

Religionsfrihet står i linje med Finlands övriga mål och understryker uppnåendet av de övriga målen. I enlighet med det utvecklingspolitiska åtgärdsprogrammet vill Finland stödja sådana länder som uppvisar en stark vilja till utveckling och som vill använda sina egna nationella resurser till att minska fattigdomen och ojämlikheten. Begränsningar i religionsfriheten utgör ett hinder för jämlikhet. Mänskliga rättigheter, att minska fattigdomen, fred och säkerhet samt en strävan efter reformer i länder där religionsfriheten stöter på betydande hinder hör till prioriteterna inom den finländska utrikespolitiken. En djupare förståelse för religiösa och trosinstitutioners roll i utvecklingsfrågor samt för fred och stabilitet i samhället ökar den inverkan Finlands utrikespolitik kan ha.

Religionsfrihet är en del av Europeiska unionens människorättsstrategi.

Finland har nu möjlighet att sluta sig till några få EU-medlemsländer och som en del i den här förtruppen stärka sin röst i människorättspolitiken både inom EU och i tredjeländer.

Enligt utredningen behöver Finland en utrikespolitisk strategi för religionsfrihet.

Strategin måste innehålla följande huvudpunkter:

- Information och sakkunskap
- Samarbetsnätverk
- Normalisering av religionsfrihet
- Processer och stöd
- Proaktiva metoder
- Reaktiva metoder

Såsom det har konstaterats ovan finns det komplicerade kopplingar mellan rätten till religionsfrihet och människorättspolitik, säkerhet och utveckling. Finland behöver en klar och redig religionsfrihetsstrategi som kompletterar de säkerhets-, människorätts- och utvecklingspolitiska riktlinjerna. Genom en övergripande religionsfrihetsstrategi kan man svara på de sju punkter av behov som intervju- och materialanalysen i den här utredningen har uppdatat och av vilka den första är strategisk planering. Strategin bör bygga på internationella normer och få tillräcklig finansiering. Ansvarighet och genomskinlighet är väldigt viktiga aspekter när strategin görs upp och förverkligas. Utan ett politiskt åtgärdsprogram blir det här att främja religionsfriheten på lika villkor som övriga människorättsmål lätt bara fina formuleringar. I strategin bör därför det ingå ett mål att göra religionsfrihet till en del av vardagen, så att arbetet för att stärka religionsfriheten blir en naturlig del

av allt det människorättsarbete Finland gör och stödjer på alla olika delområden inom politiken.¹²⁰

Utrikesministeriet bör få en skild tjänsteman, helst en ambassadör, för att genomföra religionsfrihetsstrategin och främja religionsfriheten. Finlands utrikesförvaltning bör anställa en tjänsteman med ansvar för religionsfrihetsfrågor och vars arbetsinsats kommer hela utrikespolitiken till nytta. Men en egen ansvarsperson för religionsfrihet blir det möjligt att satsa på kunskap i det här området och på att öka den kunskapen. Under ledning av den ansvariga tjänstemannen kan Finland skapa och utveckla sin egen religionsfrihetsstrategi i linje med EU:s, FN:s och Finlands egna mål. På tjänstemannens bord finns också uppföljning av strategin som normaliserar religionsfriheten. Den ansvariga tjänstemannens arbete kan beredas stöd genom att man grundar ett råd som är insatt i religionsfrågor och mänskliga rättigheter och som består av aktörer i det civila samhället.

Information och sakkunskap

Religionsfrihet som mänsklig rättighet och som en del av utrikespolitik, säkerhet och ekonomi samt religionens och teologins betydelse som motiverande faktor till handling är bägge ämnesshelheter som det inte har forskats i tillräckligt. Finland har ännu inte någon större specialkunskap på området. För utrikespolitiken behövs expertis och forskning som söker praktiska lösningar för att förverkliga och främja religionsfrihet på global nivå.

Finlands utrikesförvaltning bör satsa på forskning och utbildning i samt hantering av det här ämnesområdet före verkställighet. När kunskapsnivån stiger blir religionsfrihet naturligt en fast del av all verksamhet. Diplomater behöver tillräckliga verktyg, information och regelbunden utbildning i hur man tar upp religionsfrihetsfrågor och förståelse för religioner. När den grundläggande referensramen av mänskliga rättigheter finns på plats

kan utrikesministeriets tjänstemän stå bakom en religionsfrihetsstrategi, verkställa den och vid behov också försvara den.

Utrikesministeriet bör **inskola sina tjänstemän i religionsfrihetsfrågor** samt upprätthålla kunnandet genom regelbundna insatser. Innehållet i utbildningen bör utvecklas så att religionsfrihet som mänsklig rättighet och dess många dimensioner tas upp både i utbildningen och vid skilda seminarier som hålls av religionsfrihetsexperter till exempel i samband med de årliga ambassadörsdagarna. För att stärka sitt eget kunnande i religionsfrihetsfrågor bör utrikesministeriet **stödja akademisk utbildning inom området** samt inrätta en **konsultation med religiösa och trossamfund** på bred bas för att utveckla sitt kunnande.

Samarbetsnätverk

Att skapa eller delta i samarbetsnätverk med likasinnade är strategiskt nödvändigt. Sådana samarbetsnätverk ökar Finlands kunnande, och det är också kostnadseffektivt att arbeta tillsammans med andra parter.

I bilaterala relationer har Finlands egna beskickningar en viktig roll. De iakttar samhällssituationen i stationeringsländerna och ger hemlandet information att ha som bas för beslutsfattande. Beskickningarna är också de som ska genomföra Finlands människorättspolitiska riktlinjer. Redaktörer, organisationer eller andra parter i det civila samhället som har profilerat sig i religionsfrihetsfrågor är i många regioner utsatta för hot om våld och blir om de inte får speciell uppmärksamhet utan röst, trots att just de här människorna och parterna är mest i behov av stöd och erkänsla. Genom att stödja de här parterna kan Finland bidra till att stärka det civila samhället och dess frihet att verka samt främja dialogen mellan staten och det civila samhället.

Normalisering av religionsfrihet

Att integrera religionsfrihet i utrikes-, säkerhets- och utvecklingspolitiken är en utmaning såväl i närområdessamarbetet som inom EU, men det är möjligt att göra det genom de system som redan existerar. Mer än 100 av världens länder har genom Parisdeklarationen (2005) förbundit sig till harmonisering, koordinering och resultatstyrning, vilket också har styrt Finlands utrikespolitiska ansträngningar. Religionsfrihet som mänsklig rättighet avviker inte från det här etablerade sättet att arbeta. **Förutom integration bör strategin innehålla riktlinjer för hur religionsfrihet görs till något vardagligt i utrikesministeriets arbete.**

Finland kan utveckla sin utrikesförvaltnings arbetssätt i tredjeländer så att religionsfrihetsfrågor får mer uppmärksamhet än tidigare i beskickningarnas arbete och så att beskickningarna förutsätts agera lika i religionsfrihetsfrågor som i andra människorättsangelägenheter.

Processer och stöd

I multilaterala sammanhang (FN, EU, övriga regionala organisationer) bör Finland med eftertryck kräva att principer och praxis som följer internationella människorättskonventioner verkställs. Dessutom bör Finland driva religionsfrihet som individens frihet, betona den kritik som framförs mot religioner som yttrandefrihet och inte acceptera tanken om religioners rättigheter.

Finland bör definiera en religionsfrihetsagenda för sitt FN-arbete och i den tydligt uttrycka sin syn på religionsfrihet som mänsklig rättighet och identifiera de kanaler som man kan stödja för att effektivt främja religionsfrihet som mänsklig rättighet. Finland har uttryckt sitt stöd för EU:s särskilda representant för mänskliga rättigheter och uppmuntrat detta ämbete till ännu

närmare samarbete med olika EU-organ. Finland borde också ekonomiskt stödja det arbete som FN:s särskilda rapportör om religionsfrihet utför under FN:s kommission för mänskliga rättigheter.

Finland bör aktivt verkställa **riktlinjerna i EU:s människorättsstrategi** samt ge religions- och trosfrihet en mer synlig roll i sin utrikespolitik.

Proaktiva metoder

Interreligiös dialog skapar ömsesidigt förtroende och därmed ett rum där konflikter går att lösa. Finland bör fortsätta att stödja interreligiös dialog samt skapandet av nya rum för dialog både bilateralt och multilateralt, lokalt och internationellt. År 2010 utsåg FN:s generalförsamling i resolution 65/5¹²¹ första veckan i februari till en interreligiös vecka för harmoni (World Interfaith Harmony Week). Veckan är en ypperlig tidpunkt att rikta internationellt intresse på religionsfrihet samt utvecklandet av interreligiös dialog.¹²²

Dialog med religiösa och trosbaserade samfund stärker arbetet för att främja religionsfrihet. Då man gör upp strategier för samtal bör man inkludera representanter för religiösa eller trosbaserade samfund. Konsultation på bred bas gör att till exempel religionslösa eller trosbaserade grupper och individers rättigheter blir utan uppmärksamhet. Att kvinnor och andra parter som lätt blir åsidosatta är delaktiga i religionsfrihetsdialoger bör säkerställas.

Utrikesministeriet behöver ny praxis för att hantera aktualiteter som är förknippade med religions- och trosfrågor. Forumet RESA kunde bidra med expertis på frågor om religioner, övertygelser och religionsfrihet som ur ministeriets synvinkel är problematiska. När ministeriet utvecklar det finländska påverkansarbetet för religionsfrihet bör man också konsultera finländska religiösa och trosbaserade samfund. Religiösa ledare bör beredas

palts i Finlands officiella människorättsdelegationer och då man formulerar människorättsståndpunkter är det nyttigt att också höra representanter för det civila samhället.

Inom säkerhetspolitiken kräver Finlands aktiva civila krishantering ständig utveckling, för att den eftersökta expertisen om rättsstatsprincipen, mänskliga rättigheter och jämställdhet bättre ska kunna svara på kontextuella frågor samt producera effektiva lösningar för olika förhållanden. **Krishantering som tar med religionsfrihet bör ingå i Finlands sortiment av metoder.** Direktiven och utbildningen för krishantering bör utvecklas för att ta itu med problem som är knutna till religionsfrihet samt för att förebygga konflikter som baserar sig på religion.

Beskickningarna har beslutsrätt angående samarbetsanslag som kan användas till att konkret försöka lösa människorättsproblem samt stödja samarbetsparters egen förmåga att främja religionsfrihet som mänsklig rättighet.

Finland bör följa Nederländernas exempel och inleda förberedelserna för att inleda ett pilotprojekt i till exempel tre länder. Ett första steg är att göra en utredning om lämpliga samarbetsländer där religionsfriheten behöver stötts eller där religionsfrihet är en nödvändighet med tanke på global säkerhet, utveckling och hindrandet av mänskligt lidande. Utredningen bör omfatta de här ländernas religionsfrihetssituation, smärtpunkter, attitydklimat, individuella drag landsvis och eventuella redskap för att främja och bevaka religionsfriheten under rådande omständigheter. I de valda länderna kan man satsa på tematiska betoningar i anknytning till religionsfrihet och arbeta speciellt för religionsfrihet inom t.ex. diplomati, utvecklingsarbete, forskning och samarbetet med det civila samhället.¹²³ Koordinering av insatserna i pilotländerna och mellan dem är nödvändigt för att undvika överlappning och motstridigheter.¹²⁴

Dessutom bör Finland i stationeringsländerna stödja lokala försvarare av religionsfriheten, utveckla verktyg för att främja religionsfriheten och dra igång lokala tankesmedjor. Utrikesministeriet bör med utvecklingssamarbetsmedel stödja kampanjer för global fostran om religionsfrihetens betydelse och deras roll i bland de internationella mänskliga rättigheterna.

Reaktiva metoder

Finland bör stärka den människorättsbaserade religionsfrihetstematiken i planeringen och förverkligandet av EU:s grannskapspolitik samt stödja samhällsbyggandet i till exempel arabvårens länder för att främja religiös tolerans genom påverkansarbete och finansiering. **Att lindra spänningar med religiösa förtecken som en del av den övriga sociala utvecklingen minskar det arbetsfält där radikala grupperingar opererar.** Religionsfriheten ger när den förverkligas ett pluralistiskt samhälle, något som en stor del av världens befolkning redan nu lever i genom migration och flyktingskap.

Att reagera på ett skeende går bäst genom beskickningarna som följer med situationen i länderna och i samtal med representanter för dessa länder. Andra reaktionsmekanismer är UPR-processen i FN:s råd för mänskliga rättigheter, Barnkonventionens rapporteringsmekanism, utnyttjande av EU-kanaler och att ta religionsfrihetsfrågor som ett kriterium för handelsförhandlingar, bistånd och EU-medlemskap.

VI Rekommendationer för Finland

Finland behöver en utrikespolitisk strategi för religionsfrihet

För planering och verkställande av strategin bör en ansvarig tjänsteman utses i utrikesministeriets enhet för mänskliga rättigheter för att sköta frågor som gäller religions- och trosfrihet. I den strategiska planeringen och verkställandet bör följande huvudpunkter beaktas:

- information och sakkunskap
- samarbetsnätverk
- normalisering av religionsfrihet
- processer och stöd
- proaktiva metoder
- reaktiva metoder

I det följande presenteras detaljerade rekommendationer kring strategins huvudteman och rekommendationer för Finlands agerande i internationella sammanhang. De är praktiska expertråd att ta ad notam i förberedandet av Finlands utrikespolitiska religionsfrihetsstrategi samt för att formulera Finlands bi- och multilaterala synpunkter på religionsfrihet. De bygger på de expertintervjuer och det material som har presenterats i den här utredningen samt den analys som har gjorts på basis av dessa. Rekommendationerna beskriver vad som bör göras för att främja religionsfrihet. Arbetsgruppen bakom den här utredningen uppmanar Finlands utrikesförvaltning att fästa uppmärksamhet vid rekommendationerna inom sina olika verksamhetsområden och på sina olika verksamhetsplatser.

Mer information och ökad sakkunskap

Mer information

- Utveckla praxis kring utrikesministeriets interna informationsgång och -kanaler för att producera färsk information om religionsfrihetsläget i stationeringsländer.
- Utveckla och öka informationsgången mellan avdelningar för att ge bättre stöd för utrikespolitiska beslut och tjänstemännens arbete.
- Utnyttja genom regelbundna kontakter den erfarenhet och expertis som finns inom religiösa eller trosbaserade organisationer till att producera information.
- Lyssna till utsatta samhällsmedlemmar som kvinnor, handikappade och olika minoriteter och engagera dem i processen för att samla in information.
- Konsultera personalen i finländska medborgarorganisationer som är verksamma i stationeringslandet då religionsfrihetssituationen kartläggs och uppföljs i enlighet med praxis inom utrikesförvaltningen.
- Sätta sig in i stationeringslandets lagstiftning angående religion och religiösa samfund samt i hur den myndighet som verkställer lagarna agerar.
- Se till att det religionsfrihetsmaterial som samlas in blir en del av länderinformationen som används som grund när beslut om asyl fattas.

Forskning

- Finansiera forskning i anknytning till religions- och trosfrihet.

Utbildning

- Se till att KAVAKU- och KEVALKU-utbildningarna (utrikesministeriets utbildningskurs för internationella ärenden respektive utvecklings-samarbete) och ministeriets fortbildningsprogram tar upp religionsfrihetens olika aspekter och religionsfrihetens betydelse för demokrati- och utvecklingsprocesser.
- Uppdatera diplomaters och andra tjänstemäns kunskande inom religionsfrihetsfrågor regelbundet genom kurser eller expertmöten.
- Utnyttja det kunskande och den expertis som religiösa och trosbaserade organisationer har i planeringen och genomförandet av utbildning.

Att utveckla och utnyttja samarbetsnätverk

Internationellt

- Eftersträva samarbete med likasinnade länder för att främja religionsfriheten.

I Finland

- Skapa ett forum för regelbunden kontakt i Finland så att tjänstemän på ministeriet, experter på religionsfrihet samt representanter för organisationer som bygger på religion eller övertygelse kan utbyta tankar om frågor gällande religionsfrihet som är geografiskt eller tematiskt aktuella.
- Grunda ett råd för religionsfrihet som består av aktörer inom det civila samhället att bistå religionsfrihetstjänstemännens arbete.

I stationeringsländer

- Identifiera och analysera viktiga kontakter som kan främja religionsfrihet i landet.
- Skapa samarbetsband till de nätverk av religiösa och trosbaserade aktörer som verkar i landet. Även samfund som inte har fått tillstånd att registrera sig och som därmed inte har en officiell ställning eller verksamhetstillstånd bör inbegripas i nätverken.
- Skapa samarbetsband till parter som främjar religionsfrihet och människorättsförsvarare i landet.

Vardagliggjord religionsfrihet

Som en del av Finlands utrikespolitik

- Göra religionsfrihetsmålsättningarna till en naturlig och vardaglig del av Finlands människorätts-, säkerhets- och utvecklingspolitik, inklusive närområdessamarbetet och arbetet inom EU, OSSE och FN.
- Lyfta fram religionsfrihetssituationen och utvecklingen av den i alla internationella sammanhang, i tredjeländer och i regionala samtal.
- Göra religionsfrihetsmålsättningarna till en del av länderstrategierna.

Processer och stöd

- Främja ratificeringen och verkställandet av internationella människorättsavtal samt öka kunskapen om vad konventionerna förpliktar till inom det civila samhället i tredjeländer.
- Stödja religionsfrihetsprojekt genom säkerhets-, människorätts- och utvecklingspengar.

Långsiktig verksamhet – proaktiva metoder

Att stödja och utveckla religionsdialogen

- Politiskt och ekonomiskt stödja internationella aktörer som bidrar till samarbete och dialog mellan religioner, såsom Religions for Peace International (WCRP), European Council of Religious Leaders (ECRL) och FN:s Civilisationernas Allians.
- Stödja religionsfrihetsdialog mellan olika aktörer inom sydliga länders civila samhällen (South-South-samarbete) och metoder att främja densamma.
- Söka sig till existerande dialogprocesser och skapa nya dialogprocesser som kan främja religionsfrihet som uppfyller internationella människorättsnormer.
- Utveckla metoder för att engagera utsatta grupper, inklusive kvinnor, minoriteter och handikappade, i insatser för att stärka religionsfriheten såväl i stationeringsländer som internationellt.
- Öka den dialog som förs med islamiska länder.

Krishantering som tar upp religionsfrihet

- Krishantering som tar upp religionsfrihet bör göras till en del av utvecklandet av internationell krishantering.

Utveckling av pilotprojekt och verktyg

- Inleda ett pilotprojekt efter den nederländska modellen.
- Utveckla konkreta verktyg (*tool kits*) för utlandsbeskickningar att använda för att främja religionsfrihet på en praktisk nivå i stationeringslandet, samt genom att konsultera internationella och nationella aktörer ta fram modeller för insatserna (*best practice* och *lessons learned*).

- Politiskt och ekonomiskt stödja organisationer och experter som försvarar religionsfrihet i tredjeland till exempel genom beskickningarnas anslag för lokalt samarbete (PYM) eller annan internationell finansiering.
- Stödja lokala tankekedjor och projekt som söker lokala lösningar och praktiska tillämpningar på religionsfrihetsfrågor.

Reaktiva metoder som främjar religionsfrihet

- Finland bör konsekvent döma regeringars och andra interna grupperings kränkningar av religionsfriheten samt utnyttja det internationella politiska och juridiska systemet för att åtgärda situationen.
- Reagera på lagstiftning eller myndighetsbeslut som begränsar religionsfriheten och bryter mot internationella människorättskonventioner antingen bilateralt eller multilateralt.

Förhandsvarningssystem

- Bygga upp ett system för att identifiera svaga signaler som hotar religionsfriheten i ett stationeringsland så att information kan gå ut innan en eventuell kris trappas upp.

Finansieringsbeslut, samarbetsförhandlingar, handelsavtal

- Religionsfrihetsläget bör utvärderas som en skild helhet i bakgrundstuderingarna för finansieringsbeslut och bilaterala samarbetsförhandlingar och man bör analysera därtill hörande risker och möjligheter i varje bilateralt samarbetsland.
- Kräva att internationella biståndsgivare och andra politiska aktörer kopplar samman utveckling i religionsfrihetssituationen med övriga kriterier för att bevilja ekonomiskt stöd till länder som Pakistan, där människorättsläget (inkl. religionsfrihetsläget) är problematiskt.

- Göra utvecklingen av religionsfrihetssituationen till en del av utrikesförvaltningens projektutvärdering.
- Driva på att religionsfrihet blir ett kriterium för godkännandet av nya EU-länder.

Rekommendationer för Finlands agerande i internationella sammanhang

Europeiska unionen

- EU-länderna bör garantera rätten till religionsfrihet för de människor som bor och befinner sig inom EU:s gränser, i enlighet med internationella människorättsnormer.
- Finland bör arbeta för verkställighet och ansvarighet i samband med riktlinjerna i EU:s människorättsstrategi samt för att strategin är bindande.
- Finland bör aktivt arbeta för att tjänsten för en ambassadör som koncentrerar sig på att främja religions- och trosfrihet skapas i EU.
- EU:s delegationers **ambassadörer (HoMS)** bör **ges anvisningar att rapportera** hur religionsfrihetsituationen utvecklas på årsnivå i stationeringslandet.
- Finland bör stödja en regelbunden **dialog** mellan Europeiska avdelningen för yttre åtgärder, alltså EU:s utrikestjänst (*European External Action Service, EEAS*), och religionsfrihetsaktörer i det civila samhället i medlemsländerna.
- Finland bör främja tanken om att varje EU-land enligt en gemensam överenskommelse bör ta på sig ansvaret för minst ett prioritetsland och aktivt arbeta med religionsfrihetsfrågor med det landet.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

- Finland bör kräva att OSSE:s medlemsländer konkret verkställer sina människorättsåligganden.
- Uppmuntra OSSE:s medlemsländer och övriga länder i närområdet att konsultera OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR, *Office for Democratic Institutions and Human Rights*) och dess expertpanel om religionsfrihet i beredningen

av nationell lagstiftning som gäller religionsfrågor.

- Öka stödet för ODIHR och dess arbete med frågor kring ickediskriminering och mänskliga rättigheter samt störa religionsfrihetsexpertpanelens arbete, delta i regionala projekt och verka i ODIHR genom EU.
- Uppmuntra OSSE:s medlemsstater att utnyttja organisationens verktyg för att främja religions- och trosfrihet, i synnerhet dokumentet *Toledo Guiding Principles on Teaching about Religion and Belief in Public Schools* samt dokumenten *Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief* och det förestående *Guidelines for Registration of Religious Communities*.
- Att samarbeta med oberoende människorättsförsvarare som arbetar för religionsfrihet i OSSE-länder.

Förenta nationerna (FN)

- Finland bör stödja FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (*Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief*) och FN:s råd för mänskliga rättigheter ekonomiskt och internationellt tala för att ekonomiskt stöd och ett fortsatt mandat för specialrapportören, så att specialrapportörens byrå får personal som arbetar på byrån på heltid, uppfyller sitt mandat och arbetet kan fortsätta.
- Finland bör bidra till att FN:s religionsfrihetsrapportörs rapporter och expertis blir en del av multilateralt beslutsfattande.
- Bristande religionsfrihet och kränkningar av religionsfriheten bör noteras i FN:s regelbundna ländergranskning (Universal Periodic Review, UPR) som prioritet och mål för verksamheten.

Referenser

- 1 Svenska missionsrådet: *Tro, frihet och förändring. Så kan religionsfrihet integreras i svensk utrikespolitik*. Uppdaterad 2010: http://www.missioncouncil.se/wp-content/uploads/2011/05/tro_frihet_forandring.pdf
- 2 Swedish Mission Council: *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief*. September 2012. s. 9–10
Canon Dr Gary Wilton, Archbishop of Canterbury's Representative to the EU, Church of England: *Passive Viewing is Over*. *Diplomatmagazine.com*, February 2012.
- 3 Europakonventionen, artikel 9; FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 18.
- 4 Europakonventionen, artikel 9; FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 18.
- 5 FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 18, punkt 2.
- 6 Barnkonventionen, artikel 14, punkt 2.
- 7 FN:s generalförsamlings deklARATION om eliminering av alla former av intolerans och diskriminering baserad på religion och tro (1981 Deklarationen), artikel 5, punkt 5.
- 8 FN:s generalförsamlings deklARATION om eliminering av alla former av intolerans och diskriminering baserad på religion och tro (1981 Deklarationen), artikel 5, punkt 2.
- 9 Annette Gothoni, programkoordinator, rådgivare för barnens rättigheter, World Vision Finland.
- 10 FN:s människorättskommittés generella kommentarer Nr 22, § 11 (UN Human Rights Committee General Comment No 22, § 11).
- 11 Tal av Brian Grim, äldre forskare och chef för internationellt material vid Pew Forum, på en TED-konferens: <http://theweeklynumber.com/1/post/2013/04/tedx-talk-the-numbers-of-religious-freedom.html>
- 12 Pew Research Center: *Rising Tide of Restrictions on Religion, 2012*: www.pewforum.org/Government/Rising-Tide-of-Restrictions-on-Religion.aspx
- 13 Aleksii Härkönen, Finlands ambassadör i Estland (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn);
Open Doors: Freedom of Religion and the Persecution of Christians, 2013.
- 14 Aleksii Härkönen, Finlands ambassadör i Estland (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn).
- 15 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.

16 International Humanist and Ethical Union (IHEU): *Freedom of Thought 2012*, <http://www.iheu.org/files/IHEU%20Freedom%20of%20Thought%202012.pdf>

17 Katherine Cash, Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet;

Grim Brian J., Finke Roger: *The Price of Freedom Denied. Religious Persecution and Conflict in the Twenty-first Century*. Cambridge University Press, New York, 2011.

18 Elizabeta Kitanovic, Executive Secretary for Human Rights and Communication Church and Society Commission of Conference of the European Churches;

Christina Papazoglou, Programme Executive for Human Rights and Human Dignity of the World Council of Churches;

Natallia Vasilevich, Member of the Working Group on Human Rights, Church and Society Commission of the Conference of European Churches;

Hielke Wolters, Associate General Secretary, Unity and Mission, World Council of Churches.

19 John Kinahan, Assistant Editor, Forum 18 News Service.

20 Nazila Ghanea, University Lecturer in International Human Rights Law at the University of Oxford and a Fellow of Kellogg College (BA Keele, MA Leeds, PhD Keele, MA Oxon).

21 Malcolm Evans: *Key Trends in International Religious Freedom. Discussion Points*. 10.1.2013. s. 3.

22 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

23 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

24 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

25 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

26 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

27 Textavsnittet följer i mycket den text om resolution 16/18 som Katherine Cash (Svenska missionsrådet) skrev för den här utredningen.

Lär mer: European Union External Action: Mänskliga rättigheter och demokrati i världen: Rapport om EU:s verksamhet under 2011: http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/2011_hr_report_sv.pdf

28 *Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence.*

Conclusions and recommendations emanating from the four regional expert workshops organised by OHCHR, in 2011, and adopted by experts in Rabat, Morocco on 5 October 2012.

- 29 Heiner Bielefeldt, FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (United Nations Special Rapporteur on freedom of religion or belief) i en specialintervju 11.4.2013.
- 30 FN:s specialrapportör för religions och trosfrihet i ett uttalande år 2009.
- 31 *Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna 2008*. (<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=69311&GUID={64DA0E5B-B8B0-4294-B152-2B1CB5C0A656}>).
- 32 World Council of Churches, Commission of the Churches on International Affairs (CCIA): *Freedom of Religion and Rights of Religious Minorities*. Draft Report. 51st meeting, 9-16 June 2012. s. 1.
Canon Dr Gary Wilton, Archbishop of Canterbury's Representative to the EU: *Worldwide Resurgence of Religion*. Diplomatomagazine.com, October 2011.
- 33 Chris Seiple, Dennis R. Hoover: *Religious Freedom and Global Security*, s.12, 14.
- 34 Finska Missionssällskapet, Fida International ry, 2011.
- 35 Heikki Huttunen, generalsekreterare för Ekumeniska Rådet i Finland, 2013.
- 36 Grim, Brian J.: *God's economy - Religious freedom and social wellbeing*, s. 43. I verket *Religious Freedom in the World* (red. P. Marshall), Rowman and Littlefield, 2007.
- 37 Christian Solidarity Worldwide: <http://dynamic.csw.org.uk/article.asp?t=report&id=105>
- 38 Heiner Bielefeldt, FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (United Nations Special Rapporteur on freedom of religion or belief).
- 39 Thames, Knox: *Making Freedom of Religion or Belief a True EU Priority*, EU Working Papers RSCAS 2012/41; s. 3.
- 40 National Intelligence Council: *Global Trends 2025: A Transformed World*, 2008 s.86-87.
Canon Dr Gary Wilton, Archbishop of Canterbury's Representative to the EU: *Worldwide Resurgence of Religion*. Diplomatomagazine.com, October 2011.
- 41 Pew Research Center: *Rising Restrictions on Religion*; Analysis August 9, 2011: [http://www.pewforum.org/Government/Rising-Restrictions-on-Religion\(2\).aspx](http://www.pewforum.org/Government/Rising-Restrictions-on-Religion(2).aspx)
- 42 US State Department: *Annual Report on International Religious Freedom*, 2008: <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/108498.htm>
- 43 Heikki Huttunen, generalsekreterare för Ekumeniska Rådet i Finland, 2013.
- 44 Forum 18: http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1754
- 45 Beckett Fund for Religious Liberty: *International Religious Freedom This Week*. 20.3.2009.
- 46 Ralston Deffenbaugh, Assistant General Secretary for International Affairs and Human Rights (hans svar är hans egna och representerar inte Lutherska Världsförbundets), Lutherska Världsförbundet.
- 47 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning, FN.

- 48 Anu Koikkalainen, informatör, Flyktingrådgivningen rf.
- 49 *Statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram 22.6.2011; Finlands utvecklingspolitiska åtgärdsprogram 2012*. Statsrådets principbeslut 16.2.2012. Utrikesministeriet.
- 50 *Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2012 – Statsrådets redogörelse*. Statsrådets kanslis publikationsserie 6/2012 s. 19.
- 51 *Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2012 – Statsrådets redogörelse*. Statsrådets kanslis publikationsserie 6/2012 s. 20-22.
- 52 Rauno Merisaari, rådgivare, utrikesministeriet.
- 53 Johan Candelin, Verksamhetsledare för First Step Forum (hans svar är hans egna och representerar inte First Step Forums syn) www.firststepforum.net.
- 54 *Finlands utvecklingspolitiska åtgärdsprogram 2012*. Statsrådets principbeslut 16.2.2012. Utrikesministeriet, s. 11, 20.
- 55 *Finlands utvecklingspolitiska åtgärdsprogram 2012*. Statsrådets principbeslut 16.2.2012. Utrikesministeriet, s. 12, 24.
- 56 *Finlands utvecklingspolitiska åtgärdsprogram 2012*. Statsrådets principbeslut 16.2.2012. Utrikesministeriet, s. 23, 24.
- 57 Johan Candelin, Verksamhetsledare för First Step Forum (hans svar är hans egna och representerar inte First Step Forums syn) www.firststepforum.net;
Ilari Rantakari, ambassadör, utrikesministeriet (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn).
- 58 ODIHR Panel of Experts on Freedom of Religion or Belief: <http://www.osce.org/odihr/25454>
- 59 *Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna 2009*, s. 70.
- 60 Den särskilda rapportörens mandat bygger på FN resolutionerna A/HRC/RES/6/37 och A/HRC/RES/14/11.
- 61 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 62 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 63 Swedish Mission Council: *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief*. September 2012. s. 3, 10.
- 64 *A White Paper of the Religion and Foreign Policy Working Group of the Secretary of State's Strategic Dialogue with Civil Society*, October 16, 2012. Submitted to Secretary of State, Hillary Clinton.
- 65 Knox Thames, Director of Policy and Research, U.S. Commission on International Religious Freedom;
<http://www.uscirf.gov/>

- 66 Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 67 <http://nhc.no/en/>
- 68 <http://www.oslocoalition.org/>
- 69 <http://www.pewresearch.org/>
- 70 <http://www.forum18.org/>
- 71 <http://globalengage.org/>
- 72 <http://firststepforum.net/>
- 73 <http://www.eprid.eu/website/>
- 74 Seiple, Chris: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 99.
- 75 A White Paper of the Religion and Foreign Policy Working Group of the Secretary of State's Strategic Dialogue with Civil Society, October 16, 2012. s. 6. Submitted to Secretary of State, Hillary Clinton.
- 76 Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
Seiple, Chris: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 99.
- 77 <http://www.bakuforum-icd.az/>
EPRID, European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012, s. 6.
- 78 Forum 18: *Addressing violations of freedom of thought, conscience, or belief*. Speech from OSCE HDIM.NGO, 3 October 2011. s. 2.
http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1560
- 79 Seiple, Chris: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 99.
- 80 EPRID, the European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012. S. 7-8.
- 81 Chris Seiple, President of Institute of Global Engagement;
Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 82 Seiple, Chris: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 99, 101.
- 83 EPRID, the European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012, s. 38.

- 84 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide; Chris Seiple, President of Institute of Global Engagement;
A White Paper of the Religion and Foreign Policy Working Group of the Secretary of State’s Strategic Dialogue with Civil Society, October 16, 2012. Submitted to Secretary of State, Hillary Clinton. s.6.
- 85 Chris Seiple: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 101-102
- 86 - Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Responsible for Freedom: Human Rights in Foreign Policy. Human rights strategy, policy statement*.
- Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Letter of 16 March 2012 from Minister of Foreign Affairs Uri Rosenthal to the House of Representatives on foreign policy and human rights*. (Presenting the results of the first phase of the pilot project on freedom of religion or belief.)
- Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Human rights in foreign policy – Letter from the Minister of Foreign Affairs to the President of the House of Representatives*, The Hague, 6 April 2011, Memorandum Freedom of religion and freedom of expression: core values of foreign policy. AVT11/BZ102827.
- 87 Foreign & Commonwealth Office, United Kingdom Government: *Freedom of Religion or Belief – how the FCO can help promote respect for this human right*. 30.6.2010.
- 88 Wilton Park: <https://www.wiltonpark.org.uk/>
- 89 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 90 Christina Papazoglou, Programme Executive for Human Rights and Human Dignity of the World Council of Churches;
Hielke Wolters, Associate General Secretary, Unity and Mission, World Council of Churches;
EPRID , the European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012, s. 18-21, 24.
- 91 Katherine Cash, Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet;
Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
John Kinahan, Assistant Editor, Forum 18 News Service;
Aleksi Härkönen, Finlands ambassadör i Estland (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn);
Swedish Mission Council: *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief*. September 2012. s. 3.
- 92 Maurice Paulussen, Beleidsmedewerker, Directie Multilaterale Instellingen en Mensenrechten (DMM) Afdeling Mensenrechten en Politiek-Juridische zaken (DMM/MP), Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands;
Advocacy Department of Open Doors.

- 93 Jan Edström, ordförande, Frikyrklig Samverkan FS rf.;
John Kinahan, Assistant Editor, Forum 18 News Service.
- 94 Heiner Bielefeldt, FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (United Nations Special Rapporteur on freedom of religion or belief);
John Kinahan – Assistant Editor, Forum 18 News Service.
- 95 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 96 Thames, Knox: *Making Freedom of Religion or Belief a True EU Priority*, EUI Working Papers RSCAS 2012/41; s. 5-6.
Canon Dr Gary Wilton, Archbishop of Canterbury's Representative to the EU, Church of England: *Passive Viewing is Over*. Diplomatmagazine.com, February 2012.
- 97 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 98 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
Hielke Wolters, Associate General Secretary, Unity and Mission, World Council of Churches.
- 99 Katherine Cash, Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet.
- 100 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide;
Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 101 Heiner Bielefeldt, FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (United Nations Special Rapporteur on freedom of religion or belief).
- 102 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide.
- 103 Chris Seiple refererar Daniel Philpot i artikeln: *International Good Faith: An Introduction to the Tenth Anniversary Issue* (The Review of Faith & International Affairs, Volume 11, Number 1, Spring 2013), s. 6.
- 104 Seiple, Chris: *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012. s. 100.
- 105 Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 106 United Nations, General Assembly, Human Rights Council: *Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Heiner Bielefeldt, 24 December 2012. A/HRC/22/51*. s. 20-22.
- 107 Robert-Jan Uhl, Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 108 Robert-Jan Uhl – Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).
- 109 Chris Seiple, President of Institute of Global Engagement.

- 110 Sofia Lemmetyinen, Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide; EPRID, the European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012, s. 10.
- 111 Chris Seiple, President of Institute of Global Engagement.
- 112 Johan Candelin, Verksamhetsledare för First Step Forum (hans svar är hans egna och representerar inte First Step Forums syn) www.firststepforum.net;
Knox Thames, Director of Policy and Research U.S. Commission on International Religious Freedom.
- 113 Katherine Cash, Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet;
Elizabeta Kitanovic, Executive Secretary for Human Rights and Communication Church and Society Commission of Conference of the European Churches.
- 114 The Conference of European Churches, Church and Society Commission: *Submission to the High Representative of the Union of Foreign Affairs and Security Policy Baroness Catherine Ashton On the implementation of Freedom of Religion or Belief in the world by the Church and Society Commission (CSS) of the Conference of European Churches (CEC)*. s. 2.
- 115 United Nations, General Assembly, Resolution adopted by the Human Rights Council: *16/18 Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief*. A/HRC/RES/16/18.
- 116 Canon Dr Gary Wilton, Archbishop of Canterbury's Representative to the EU, Church of England i sitt tal i *Freedom of Religion or Belief and Foreign Policy* -konferens *Churches Together for Human Rights* 7.-8.3.2013, Helsinki.
- 117 EPRID, the European Platform on Religious Intolerance and discrimination: *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012, s. 6, 18-21.
- 118 Swedish Mission Council: *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief*. September 2012. s. 8.
- 119 The Conference of European Churches, Church and Society Commission: *Submission to the High Representative of the Union of Foreign Affairs and Security Policy Baroness Catherine Ashton On the implementation of Freedom of Religion or Belief in the world by the Church and Society Commission (CSS) of the Conference of European Churches (CEC)*. s.3.
- 120 Nazila Ghanea, University Lecturer in International Human Rights Law at the University of Oxford and a Fellow of Kellogg College (BA Keele, MA Leeds, PhD Keele, MA Oxon).
- 121 United Nations, Resolution adopted by the General Assembly: *65/5. World Interfaith Harmony Week*. A/RES/65/5.

- 122 Ilari Rantakari, ambassadör, utrikesministeriet (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn).
- 123 Swedish Mission Council: *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief. September 2012.* s. 3-6, 11.
- 124 Katherine Cash, Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet;
- Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Responsible for Freedom: Human Rights in Foreign Policy. Human rights strategy, policy statement.*
 - Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Letter of 16 March 2012 from Minister of Foreign Affairs Uri Rosenthal to the House of Representatives on foreign policy and human rights.* (Presenting the results of the first phase of the pilot project on freedom of religion or belief.)
 - Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands: *Human rights in foreign policy – Letter from the Minister of Foreign Affairs to the President of the House of Representatives, The Hague, 6 April 2011, Memorandum Freedom of religion and freedom of expression: core values of foreign policy.* AVT11/BZ102827.

Bilaga I

Internationella fördrag och konventioner som är av central betydelse för religionsfrihet

Förenta Nationerna

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948)
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (1966)
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)
- Deklarationen om eliminering av alla former av intolerans och diskriminering baserad på religion och tro, antagen av FN:s generalförsamling (1981)
- Barnkonventionen (1989)

Europarådet

- Europakonventionen eller Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950)
- Europeiska unionen
- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2000)
- Europeiska unionens strategi om mänskliga rättigheter (2012)

Bilaga 2. Förteckning över intervjuobjekt och experter som har hörts

- **Heiner Bielefeldt** – FN:s specialrapportör om religions- och trosfrihet (United Nations Special Rapporteur on freedom of religion or belief)
- **Johan Candelin** – Verksamhetsledare för First Step Forum (hans svar är hans egna och representerar inte First Step Forums syn) www.firststepforum.net
- **Katherine Cash** – Sakkunnig i religionsfrihetsfrågor (Advisor Freedom of religion and belief), Svenska Missionsrådet
- **Ralston Deffenbaugh** – Assistant General Secretary for International Affairs and Human Rights (hans svar är hans egna och representerar inte Lutherska Världsförbundets), Lutherska Världsförbundet
- **Jan Edström** – ordförande, Frikyrklig Samverkan FS rf.
- **Malcolm Evans** – Professor of Public International Law, University of Bristol, UK
- **Nazila Ghanea** – University Lecturer in International Human Rights Law at the University of Oxford and a Fellow of Kellogg College (BA Keele, MA Leeds, PhD Keele, MA Oxon)
- **Alexi Härkönen** – Finlands ambassadör i Estland (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn)
- **Katja Kalamäki** – First Secretary, Permanent Mission of Finland to the United Nations
- **John Kinahan** – Assistant Editor, Forum 18 News Service
- **Elizabeta Kitanovic** – Executive Secretary for Human Rights and Communication Church and Society Commission of Conference of the European Churches
- **Sofia Lemmetyinen** – Senior Advocate – EU, Christian Solidarity Worldwide

- **Christina Papazoglou** – Programme Executive for Human Rights and Human Dignity of the World Council of Churches
- **Maurice Paulussen** – Beleidsmedewerker, Directie Multilaterale Instellingen en Mensenrechten (DMM) Afdeling Mensenrechten en Politiek-Juridische zaken (DMM/MP), Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands
- **Ilari Rantakari** – Ambassadör, utrikesministeriet (hans svar är hans egna och representerar inte utrikesministeriets syn)
- **Natalia Vasilevich** – Conference of the European Churches
- **Chris Seiple** – President of Institute of Global Engagement
- **Knox Thames** – Director of Policy and Research, U.S. Commission on International Religious Freedom
- **Robert-Jan Uhl** – Adviser, Freedom of Religion or Belief, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR)
- **Natallia Vasilevich** – Member of the Working Group on Human Rights, Church and Society Commission of the Conference of European Churches
- **Hielke Wolters**– Associate General Secretary, Unity and Mission, World Council of Churches
- **Advocacy Department of Open Doors** (två religionsfrihetsexperter har intervjuats)

Bilaga 3.

De dokument, rapporter och vetenskapliga publikationer som har använts i utredningen

- **Beckett Fund for Religious Liberty:** *International Religious Freedom This Week*. 20.3.2009.
- **Conference of the European Churches, the, Church and Society Commission:** *Submission to the High Representative of the Union of Foreign Affairs and Security Policy Baroness Catherine Ashton On the implementation of Freedom of Religion or Belief in the world by the Church and Society Commission (CSS) of the Conference of European Churches (CEC)*.
- **EPRID, the European Platform on Religious Intolerance and discrimination:** *EU Human Rights Guidelines on the Promotion and Protection of Freedom of religion or belief (FoRB)*. EPRID Master document. Brussels, 31 October 2012.
- **European Union External Action:** *Mänskliga rättigheter och demokrati i världen: Rapport om EU:s verksamhet under 2011*.
- **Evans, Malcolm:** *Key Trends in International Religious Freedom. Discussion Points*. 10.1.2013.
- *Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2012 – Statsrådets redogörelse*. Statsrådets kanslis publikationsserie 6/2012.
- *Finlands utvecklingspolitiska åtgärdsprogram 2012*. Statsrådets principbeslut 16.2.2012. Utrikesministeriet.
- **Foreign & Commonwealth Office, United Kingdom Government:** *Freedom of Religion or Belief – how the FCO can help promote respect for this human right*. 30.6.2010.
- **Forum 18:** *Addressing violations of freedom of thought, conscience, or belief*. Speech from OSCE HDIM.NGO, 3 October 2011.
- **Grim Brian J., Finke Roger:** *The Price of Freedom Denied. Religious Persecution and Conflict in the Twenty-first Century*. Cambridge University Press, New York, 2011.

- **Grim, Brian J.:** *God's economy - Religious freedom and social well-being*. I verket *Religious Freedom in the World* (red. P. Marshall), Rowman and Littlefield, 2007.
- **Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands:** *Responsible for Freedom: Human Rights in Foreign Policy. Human rights strategy, policy statement*.
- **Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands:** *Letter of 16 March 2012 from Minister of Foreign Affairs Uri Rosenthal to the House of Representatives on foreign policy and human rights. (Presenting the results of the first phase of the pilot project on freedom of religion or belief.)*
- **Ministry of Foreign Affairs, Government of the Netherlands:** *Human rights in foreign policy – Letter from the Minister of Foreign Affairs to the President of the House of Representatives, The Hague, 6 April 2011, Memorandum Freedom of religion and freedom of expression: core values of foreign policy. AVT11/BZ102827.*
- **National Intelligence Council:** *Global Trends 2025: A Transformed World*, 2008.
- **Open Doors:** *Freedom of Religion and the Persecution of Christians*. 2013.
- **Pew Research Center:** *Rising Tide of Restrictions on Religion*. 2012.
- **Pew Research Center:** *Rising Restrictions on Religion*. Analysis August 9, 2011.
- *Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence*. Conclusions and recommendations emanating from the four regional expert workshops organised by OHCHR, in 2011, and adopted by experts in Rabat, Morocco on 5 October 2012.
- **Seiple, Chris:** *Building Religious Freedom: A Theory of Change*. The Review of Faith & International Affairs, Fall 2012.

- **Seiple, Chris; Hoover, Dennis R.:** *Religious Freedom and Global Security. I verket The Future of Religious Freedom - Global Challenges*, (red. Allen D. Hertzke). Oxford University Press, New York 2013.
- *Statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram 22.6.2011.*
- *Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna. 2009.*
- **Svenska missionsrådet:** *Tro, frihet och förändring. Så kan religionsfrihet integreras i svensk utrikespolitik.* Uppdaterad 2010.
- **Swedish Mission Council:** *Input to the drafting process of EU guidelines on the Freedom of Religion or Belief.* September 2012.
- **Thames, Knox:** *Making Freedom of Religion or Belief a True EU Priority.* EU Working Papers RSCAS 2012/41.
- **United Nations, General Assembly, Human Rights Council:** *Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Heiner Blelefeldt, 24 December 2012.* A/HRC/22/51.
- **United Nations, General Assembly, Human Rights Council:** *Resolution adopted by the Human Rights Council 16/18 Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religions or belief.* A/HRC/RES/16/18.
- **United Nations, General Assembly:** *Resolution adopted by the General Assembly 65/5 World Interfaith Harmony Week.* A/RES/65/5.
- **US State Department:** *Annual Report on International Religious Freedom.* 2008.
- *A White Paper of the Religion and Foreign Policy Working Group of the Secretary of State's Strategic Dialogue with Civil Society, October 16, 2012.* Submitted to Secretary of State, Hillary Clinton.
- **Wilton, Gary:** *Passive Viewing is Over.* Diplomatmagazine.com, February 2012.
- **Wilton, Gary:** *Worldwide Resurgence of Religion.* Diplomatmagazine.com, October 2011.

- **World Council of Churches, Commission of the Churches on International Affairs (CCIA):** *Freedom of Religion and Rights of Religious Minorities*. Draft Report. 51st meeting, 9-16 June 2012.

Bilaga 4. Litteratur

- **Fagan Geraldine:** *Believing in Russia – Religious Policy after Communism*. Routledge, London, 2013.
- **Grim Brian J., Finke Roger:** *The Price of Freedom Denied. Religious Persecution and Conflict in the Twenty-First Century*. Cambridge University Press, New York, 2011.
- **Hertzke Allen D. (red.):** *The Future of Religious Freedom. Global Challenges*. Oxford University Press, New York 2013.
- **Marshall Paul A. (red.):** *Religious Freedom in the World*. Rowman & Littlefield Publishers, 2007.
- **Seiple Chris, Hoover Dennis, Otis Pauletta:** *The Routledge Handbook of Religion and Security*. Routledge, 2012.
- **Shah Timothy, Stepan Alfred, Duffy Toft Monica (red.):** *Rethinking Religion and World Affairs*. Oxford University Press, Inc., New York, 2012.
- **Thames H. Knox, Seiple Chris, Rowe Amy:** *International Religious Freedom Advocacy. A Guide to Organizations, Law and NGOs*. Baylor University Press, Waco, Texas, 2009.

Religionsfrihet och utrikespolitik – Rekommendationer för Finland är en sakkunnig och välkommen utredning om religionsfrihet, betydelsen av religionsfrihet och det rådande religionsfrihetsläget i dagens värld. Utredningen lyfter fint fram de olika dimensionerna av religionsfriheten, något som också omfattar mänskliga rättigheter som samvetsfrihet, yttrandefrihet och mötesfrihet. Religions- och trosfriheten tryggar också rätten till icke-religiösa övertygelser.

Religionsfriheten är en individuell rättighet som förutsätter att både staten och de religiösa samfundet själva tryggar varje människas rätt att bekänna och byta religion. Utredningen visar att det här är en stor utmaning för tre fjärdedelar av jordens befolkning – människor som lider av allvarliga kränkningar av religionsfriheten, till och med förföljelse.

Religionsfrihet och utrikespolitik – Rekommendationer för Finland beskriver med hjälp av exempel allvarliga religionsfrihetskränkningar i världen. Samtidigt utmanar utredningen Finland och övriga EU-länder att arbeta för religionsfrihet i sin inrikes-, utrikes och utvecklingspolitik.

Utredningen uppmanar stater att beakta interreligiösa insatser på olika nivåer i samhället samt att utnyttja den kunskap och erfarenhet som religionsdialog skapar.

Vi hoppas att den här unika utredningen kan inspirera och förpliktiga oss alla att verka för religionsfrihet på alla konstruktiva sätt som står till buds.

Religionernas samarbete i Finland rf – *RESA*-forumets styrelse

www.uskot-resa.fi

